Местная мусульманская религиозная
организация "Духовный Центр
Республики Саха (Якутия)

Абд Аль-Карим Хаджи

БИЛСИҤ: ИСЛАМ

Дьокуускай
2012

Местная мусульманская религиозная организация
“Духовный Центр”
Республики Саха (Якутия)

Абд Аль-Карим Хаджи

БИЛСИҤ: ИСЛАМ

Дьокуускай

2012

УДК

УДК 28
ББК 86.38

Одобрено Местной мусульманской
религиозной организацией
«Духовный Центр» Республики Саха (Якутия).

Абд Аль-Карим Хаджи
Билсиҥ: Ислам. / Бастакы тахсыыта. Дьокуускай.
Абд Аль-Карим Хаджи
Знакомтесь: Ислам. Первое издание. Якутск.

Билсиҥ: Ислам / хомуйан оҥордо Абд Аль-Карим
Б61 Хаджи; Мест. мусульман.релин. орг.
«Духов. центр» Респ.Саха (Якутия) —
Дьокуускай: ЯГООУИ УПК ТРИ, 2012 - 52 с.
Агенство CIP НБР Саха

Кинигэ аан дойду таһымнаах Ислам итэҕэлин кытары билиһиннэрэр. Кинигэҕэ Ислам итэҕэлин үөрэҕэ, сиэрэ-туома, сиэрэ-майгыта кылгатыллан бэрилиннэ.

The local Muslim
religious organization
the spiritual center
of republic Sakha (Yakutia)

Местная мусульманская
религиозная организация
“Духовный центр”
Республики Саха (Якутия)

Республика Саха (Якутия), 677022, г. Якутск, ул. Пирогова 4
тел.: (411-2) 23-35-31, 8-924-469-95-44

Во имя Аллаха Милостивого, Милостивого!

Данная книга, под названием “Билсиҥ: Ислам” (Знакомтесь: Ислам) проверена на соответствие традиционному Исламу и одобрена в качестве общего ознакомления с религией Ислам Местной мусульманской религиозной организацией “Духовный центр” Республики Саха (Якутия).

Книга может служить как начальное учебное пособие для новообращенных мусульман, а также для всех, кто интересуется Исламом.

Проверил имам-хатыб мечети г. Якутска: М. Гаффори

Муфтий Республики Саха (Якутия): Сагов М.Б.

АМАРАХ, АҺЫНЫГАС АЛЛААХААТЫНАН!

БИЛСИҤ: ИСЛАМ

Сорох дьоҥҥо Ислам терроризмы, сэриини санатар. Тоҕо диэтэххэ, хас күн аайы сонуннарга Исламы куһаҕан эрэ өттүттэн тиэрдэллэр. "Ислам" диэн итэҕэл ис дьиҥин, итэҕэлин үөрэҕин, культуратын, үтүө өрүтүн хаһан да көрдөрбөттөр. Дьиҥэ, бу итэҕэл сэриини-уоту, батталы, террору утарар итэҕэл. "Ислам" диэн тыл төрдө "салам" (эйэ) диэн тыл. Ислам эйэлээх олоххо, олох суолтатын өйдүүргэ, омуктар икки ардыларынан сомоҕолоһууга ыҥырар итэҕэл.

"Билсиҥ: Ислам" диэн кинигэ сүрүннээн олох тутулун, киһи орто дойдуга аналын туһунан толкуйдуур дьоҥҥо туһуланар уонна Ислам туһунан судургу тылынан кылгастык быһааран биэрэр. Бу кинигэ Ислам дьиҥнээх тыынын уонна аналын арыйар, олоххо сыһыанын, итэҕэлин үөрэҕин, сиэрин-туомун, хайдах олоххо ыҥырарын ойуулаан көрдөрөр.

Ислам итэҕэлэ киһи өйүгэр-санаатыгар сөп түбэһэр уонна өйгө олоҕуран итэҕэл ыйаахтарын уонна олох суолтатын быһаарар. Ислам дьону киэҥ билиигэ уонна үөрэххэ ураты дьон буоларга угуйар. Ислам үөрэх аныгы ситиһиилэрин туһанары ирдиир. Ислам итэҕэлин үөрэҕинэн киһи өйүн үлэлэтэрэ Таҥараҕа сүгүрүйүү биир көрүҥүнэн буолар. Билиигэ дьулуһуу эбээһинэһинэн ааҕыллар, оттон билии эйгэтин баһылааһын – итэҕэлгэ ытык иэс буолар. Онон ислам көрөрүнэн итэҕэл диэн үөрэх, оттон үөрэх диэн итэҕэл.

Күндү ааҕааччы, түмүгэр, биһиги эйигин ыҥырабыт, дьиҥ ханна да баар буоллун көрдөөн була сатаа. Өйдөө, Дьүүл Күнэ үүнүө, ол Күн ким орто дойдуга хайдах олорбутун туһунан эппиэттиэ, баттааччы накаастаныа, баттаммыт наҕараадаланыа. Ол Күҥҥэ киһи аймах икки аҥыы арахсыа, ырай олохтоохторугар уонна үөдэн (ад) олохтоохторугар.

Ааттаһабыт Таҥараттан, биһиэхэ дьиҥи арый, көнө суолу ыйан биэр, уонна дьиҥнээх итэҕэл сардаҥатынан биһиги сүрэхтэрбитин сырдат. Амин!

Киирии тыл

Итэҕэл аата

Тоҕо бу итэҕэл Ислам диэн ааттаммытай? Сир үрдүгэр баар бары итэҕэл ханнык эмэ киһи эбэтэр ханнык эмэ норуот аатын сүгэр. Холобур, христианскай итэҕэл Иисус Христос[1] (араб. Иса Аль-Масих; саха. Аҕаммыт Иса) аатын сүгэр, оттон буддизм – Гаутама Будда аатын. Иудаизм Иуда аҕа ууһугар үөскээбитин иһин итинник ааттаммыт. Оттон Ислам ити быраабылаҕа киирсибэт. Тоҕо диэтэххэ, Ислам киһи эбэтэр норуот аатын сүкпэт. Бу итэҕэл аата итэҕэл үөрэҕин ис хоһоонун арыйар суолталаах, онон бу итэҕэл ханнык да киһиэхэ, эбэтэр талыллыбыт норуокка сыһыана суох. Былыр былыргаттан күн бүгүнүгэр диэри бу итэҕэл аатын ис хоһоонугар эппиэттэһэр киһи мусульман үрдүк аатын сүгэр.

"Ислам" диэн тыл суолтата

Араабтыы "ислам" диэн тыл "бас бэринии" диэн тылбаастанар, оттон "мусульман" (араб. муслим) диэн тыл "бас бэриммит" диэн тылбаастаах. Ол эбэтэр, бу итэҕэл аата "Биир Таҥараҕа итэҕэйэн туран бас бэринии, Кини тылын истии, соруйбутун толоруу уонна боппутуттан туттунуу" диэн өйдөбүллээх.

Ислам чахчыта

Орто дойдуга эйигин тулалыыр туох баары барытын өйдөөн көр: барамайдары[2], үүнээйилэри, тыынар тыыннаахтары, көтөрдөрү, үөнү-көйүүрү, балыктары... Өйдөөн көрбөккүн дуо, кинилэр олохторо туох эрэ уран салайар сабыдыалга бас бэриниллибитин?

Эн үрдүгэр баар киэҥ куйаары өйдөөн көр: күнү, ыйы, планеталары, сулустары, былыттары... Ама ити үлүгэрдээх эттиктэр хамсааһыннара сааһыламмыттарынан уонна чопчуларынан уратыта суохтар дуо? Итиэннэ кинилэр биһиги сирдээҕи олохпутугар улахан оруоллара суох дуо?

Бэйэҕин өйдөөн көр: эйиэхэ чэгиэн олоҕу хааччыйаары этиҥхааныҥ хайдах курдук этиҥ-сииниҥ араас уран чаастарын кытта

---

1 "Христос" диэн тыл "Аҕаммыт" диэн тылбаастанар. Былыр Исраиль уоланнара ыраахтааҕы буолар киһини мир арыынан аҕаан ыраахтааҕы сололоммутун кэрэһэлииллэрэ.

2 Предметтары.

хардары-таары үлэлиирий?

Ким бу үгүс дьиктини айбытай? Ким бу чопчу тиһиги айбытай? Ким бу баараҕай уонна уустук Аар дойдуну бас билэрий?

Таҥараттан ураты ким да маны барытын "мин айдым" диир кыаҕа суох. Маны барытын Таҥара айбыта уонна биир эрэ сокуону олохтообута – бас бэринии сокуонун. Туох баар барыта бу сокуоҥҥа бас бэриниллибит. Ол аата, күн, ый, сулустар, тыынар-тыыннах уо.д.а. туох баар барыта бүүс-бүтүннүү бас бэриммит. Онноҕор Таҥараны билиммэт киһи син биир бу сокуоҥҥа бас бэринэр, кини бу сокуон быһыытынан төрүүр, олоҕун олорор уонна өлөр, бэл Таҥараны утары барбыт сүрэҕэ бу сокуоҥҥа бас бэринэр. Онон бу Орто Дойдуга туох баар барыта бас бэринэр айылгылаах, атыннык эттэххэ, айылгыта – Ислам (бас бэринии) буолар.

Маны өйдөөбүт буоллаххына, баар чахчыны атын өттүттэн көрүөххэ. Киһи икки өрүттээх айыллыбыт. Биир өттүнэн кини олоҕо толору бас бэриниллибит. Кини этин-хаанын бэйэтэ салайар эбэтэр дьаһайар кыаҕа суох. Кини ханна төрүүрүн, ханна өлүөхтээҕин быһаарбат. Оттон атын өттүттэн ылан көрдөххө, кини толкуйдуур дьоҕурдаах, талар кыахтаах, тугу эрэ ылыныан сөп, тугу эрэ утарыан сөп. Бу Орто Дойдуга кини өйүн-санаатын туох да хааччахтаабат, тугу баҕарар саныан сөп, талбытынан олоҕун-дьаһаҕын оҥостуон сөп.

Киһи бу иккис өрүтүн ис хоһооно диэн, кини талар кыахтаах: бас бэринэбин дуу, суох дуу? – диэн.

Киһи талар кыаҕын өрүтүнэн, киһи аймаҕы икки бөлөххө араарыахха сөп:

Бастакы бөлөххө, бэйэлэрин Айааччыларын билэр, Кинини Бас Билээччинэн уонна Аар Тойонунан билинэр дьон киирсэр. Кинилэр талбыт олохторугар Кини сокуонунан олороллор. Бу дьон илин айылгыларын биир эрэ өрүтүнэн бас бэринэ сылдьыбыт буоллахтарына, а.э. эт-хаан өттүнэн, билигин кинилэр бэйэлэрин баҕаларынан, толору бас бэриннилэр. Билигин кинилэр айылгыларын толордулар, олохторун аналын буллулар, толору бас бэриннилэр. Бу дьон – бас бэриммит дьон (мусульманнар).

Иккис бөлөххө, Таҥара сокуонугар бас бэринэн төрөөн-ууһаан, үйэ-саастарын тухары ол сокуонтан тутулуктаах эрээрилэр, ол туһунан толкуйдаан көрбөт, бэйэлэрин айылгыларын

өйдүү сатаабатах дьон киирсэр. Маннык дьон ким кинини айбытын, көрөр-истэр оҥорбутун хаһан да толкуйдаан көрбөттөр. Кинилэр Биир Айааччыны билиммэттэр, билинэр да буоллахтарына Киниэхэ кыттыгастааҕы айаллар уонна ону Киниэхэ тэҥнии, холуу сатаан сүгүрүйэллэр. Маннык дьон бэйэтин айылгытын араас ньыманан кистии сатыыр, улаатымсыйан эбэтэр нүдьүбалайданан. Бу дьон – итэҕэлэ суох дьон. Итэҕэлэ суох киһи кэхтэр. Кини айылгытын утары барар үгэстэнэр. Киһи Таҥараҕа эрэ бас бэринэр айылгылаах, ол айылгытын итэҕэйбэт киһи кистии сатыыр, ол иһин кини туохха эрэ сүгүрүйэ, бас бэринэ сатыыр: айылҕа күүһүгэр, айыыларга, иччилэргэ, улуу дьоҥҥо, дьаллыкка, баайга-дуолга, имэҥҥэ, муодаҕа, ырыаһыттарга, сулустарга уо.д.а. Ол аата айылгытын сыыһа туттар. Кини Таҥара сокуонун утары барар уонна Кини быраабын кэһэр. Таҥараҕа сүгүрүйүү – Кини быраабын тутуһуу уонна бэйэ айылгыны сөпкө туһаныы буолар.

Аллаах Кораҥҥа киһи аналын туһунан этэр:

"Мин иччилэри уонна дьону Миэхэ эрэ сүгүрүйдүннэр диэн айбытым". (Коран, 51:56)

Уонна Кини этэр:

"Эһиги Таҥараҕыт – Биир Таҥара. Киниттэн ураты таҥара суох. Кини – Амарах, Аһыныгас". (Коран, 2:163)

Уонна Кини этэр:

"Оо, дьоннор! Эһигини уонна эһиги иннинэ олоро сылдьыбыт дьону айбыт Аар Тойоҥҥутугар сүгүрүйүҥ! Оччоҕо Таҥараттан куттанар буолуоххут". (Коран, 2:21).

Аан тыл

ИСЛАМ

Тоҕо? Кимиэхэ? Хаһан?

Ислам... Тоҕо?

Тоҕо диэтэххэ, Ислам – киһи аймах айылгытын итэҕэлэ.

Тоҕо диэтэххэ, Ислам – киһи аймаҕы түмэр итэҕэл.

Тоҕо диэтэххэ, Ислам – Таҥара илдьиттэрин итэҕэлэ.

Тоҕо диэтэххэ, Ислам илдьитэ – киһи аймахха бүтэһик илдьит.

Тоҕо диэтэххэ, Ислам Суруйуута – Коран, Таҥара эппит Тыл-

ларыттан бүтэһик Тыла.

Тоҕо диэтэххэ, Ислам – Таҥара дьиҥнээх итэҕэлэ.

Таҥара Кораҥҥа этэр:

"Дьиҥ-чахчы, Таҥара иннигэр итэҕэлинэн – Ислам (бас бэринии) буолар. Кинигэ бэриллибит дьоно[3] билии кэлбитин кэннэ бэйэ бэйэлэригэр ордугургаһан арахсыспыттара. Таҥара бэлиэлэрин итэҕэйбэт киһини кытта, дьиҥинэ, Таҥара түргэнник аахсар". (Коран, 3:19)

Уонна Кини этэр:

"Тоҕо кинилэр Таҥара итэҕэлиттэн атыны баҕараллар, халлаан-нарга уонна сиргэ туох баар барыта Киниэхэҕэ бас бэринэр, бэйэтин баҕатынан уонна күһэллэн туран, итиэннэ Киниэхэҕэ төннүөхтэрэ кинилэр". (Коран, 3:83).

"Исламтан ураты атын итэҕэли баҕарар киһиттэн хаһан да ылыллыа[4] суоҕа, кини анараа дойдуга ночооттоохтор истэригэр кииириэҕэ". (Коран, 3:85)

Ислам... Кимиэхэ?

Таҥара олох биэрбит хас биирдии киһитигэр.

Таҥара үтүөтүн көрөр кыахтаах хас биирдии киһиэхэ.

Таҥара Тылын истэр кыахтаах хас биирдии киһиэхэ.

Таҥара дьикти бэлиэлэрин өйдүүр кыахтаах хас биирдии киһиэхэ.

Сатаан таптыыр, махтанар, өйдүүр сүрэхтээх хас биирдии киһиэхэ.

Эйиэхэ, миэхэ уонна Таҥара сүрэҕин арыйыан баҕарбыт хас биирдии киһитигэр.

Ислам... Хаһан?

Билигин... Сарсын буолбатах, бүгүн.

Итэҕэл ыҥырарын иһит...

Бу эн олоххор биирдэ бэриллэр түгэн.

Бу көмүс түгэн баҕар эн сүрэххэр биирдэ эрэ бэриллиэ.

Таҥара ыҥырарыгар эппиэттээ. Кини эйиэхэ туһулаан этэр:

"Эһиги Таҥараҕыт - Биир Таҥара: Киниэхэ бас бэриниҥ; оттон эн (Мухаммад) сыһыттарга үөрүлээх сонуну тириэрт". (Коран, 22:34).

---

3 Иудейдар уонна христианнар.

4 А.э. үтүөнү оҥорбут дьыалалара аахсыллыахтара суоҕа, тоҕо диэтэххэ, кини үтүөнү Таҥара туһугар оҥорбот, кини дьон махталын туһугар оҥорор, аата-суола аатырарын туһугар оҥорор уо.д.а. сыаллаах-соруктаах оҥорор. Таҥара эрэ туһугар, Кини эрэ биһирэбилин ылаары оҥоһуллубут дьыала ылыныллар.

1 БАС

ИСЛАМ ТУТУЛА

Ислам үс чаастан турар: итэҕэл, итэҕэлгин тылгынан бигэргэтии уонна итэҕэли олоххо киллэрии. Атынныык эттэххэ итэҕэл, тыл уонна дьыала.

Ислам итэҕэлэ диэн эн Аллаахха, Кини айыыларыгар, Кини Суруйууларыгар, Кини илдьиттэригэр уонна Тиһэх Күӈӈэ итэҕэлиӈ.

Ислам тыллара диэн эн итэҕэйбиккин бигэргэтэӈӈин Аллаахтан ураты таӈара суоҕун уонна Мухаммад Кини кулута уонна илдьитэ буоларын бигэргэтэр туоһу (шаһада) тылларыӈ.

Ислам дьыалалара диэн эн итэҕэйбиккин дьыаланан бигэргэтиэхтээххин, күӈӈэ биэстэ намаас ааҕан (үӈэн), кыахтаах буоллаххына сылга биирдэ закят (түһээн) төлөөн, сылга биир ый устата ураза (пост) тутан уонна олоххор биирдэ хадж оӈорон (паломничество, ытык сиргэ баран кэлии).

2 БАС

ИСЛАМ ИТЭҔЭЛЭ
АЛЛААХХА ИТЭҔЭЛ

Биһиги итэҕэйэбит – Аллаах[5] диэн Биир Таӈара, Кини биһигини уонна Аар дойдуну Бас билэр. Кини туох баары барытын айбыта, Киниттэн ураты барыта айыллыбыт, туох баар барыта Киниэхэ бас бэринэр кулут, онон Киниэхэ тэӈнээх туох да

5 Хас биирдии омук Таӈараны бэйэтин тылынан ааттыыр. Арааб тылыгар Биир Таӈараны "Аллааһ" диэн ааттыыллар. Ол иһин, Ислам ылыммыт норуоттар, Таӈара бүтэһик Кинигэтигэр Кораӈӈа Бэйэтин хайдах ааттаабытынан ааттыыр үгэстэммиттэр. Хомойуох иһин, сорох саха санаатыгар сахаларга "Таӈара" диэн өйдөбүлү нууччалар киллэрбиттэр. Өскөтүн биһиэхэ Таӈараҕа итэҕэл үөрэҕин нууччалар аҕалбыттара буоллар, биһиги нууччалыы "Бог" диэн тылы сахатытан "буох" диир буолбут буолуо этибит. "Таӈара" диэн төрүт түүр (саха) тыла. Былыр биһиги өбүгэлэрбитигэр Таӈараттан илдьиттээх киһи кэлэ сылдьыбыт буолан, биһиги тылбытыгар "Таӈара", "айыы", "иччи", "абааһы", "анараа дойду" уо.д.а. итэҕэлгэ сыһыаннаах тыллар бааллар. Ону таһынан, биһиги үгэспит уонна итэҕэлбит былыр биһиэхэ Таӈараттан илдьит кэлэ сылдьыбытын туоһулуур, холобур, саха кыыһа аӈнах (хиджаб, чадра, паранджа) кэтиэхтээҕэ, аһыылаах кыылы уонна тыӈырахтаах көтөрү сиир бобуулааҕа (сибинньэ аһыылаах кыылга киирсэр), эр киһи хас да ойохтоноро, иччилэр уонна айыылар бааллрыгар итэҕэл уо.д.а.

суох. Кини кимиэхэ да туоххa да маарыҥнаабат, Киниэхэ ким да туох да маарыҥнаабат, Кинини киһи өйүнэн хаппат.

Биһиги итэҕэйэбит – Аллаах Тыыннаах уонна Мэҥэ олохтоох, Кини иитэ-саҕата суох, Бастакы уонна Бүтэһик. Кини барытын көрөр-истэр. Кини Амарах, Аһыныгас. Кини Кыахтаах. Кини албан ааттардаах уонна сүүнэ сигилилэрдээх.

Биһиги итэҕэйэбит – Аллаах биһигини сиртэн айбыта, кэрэ бодолообута. Кини биһиэхэ үтүөтэ үгүс, ол иһин биһиги Киниттэн ураты кимиэхэ да сүгүрүйүө суохтаахпыт, Киниэхэ чугас айыы да буоллун, дьоҥҥо ытыллыбыт илдьит да буоллун.

Аллаах Кораҥҥа Бэйэтин туһунан этэр:

«Аллаах – Киниттэн ураты таҥара суох, [Кини] Тыыннаах, Баар. Кини утуктаабат да, утуйбат да. Халлааннарга уонна сиргэ туох баар барыта Кини киэнэ. Ким Киниттэн көҥүлэ суох Кини иннигэр тиийэн туруорсар [атааргыыр] кыахтааҕый? Кини кинилэр иннилэринэ туох буолбутун уонна кинилэр кэннилэриттэн туох буолуохтааҕын барытын билэр, оттон кинилэр Кини билиитигэр Кини көҥүллээтэҕинэ эрэ тиксэллэр. Кини бүрүстүөлэ халлааннары уонна сири хабар, уонна ону барытын тутарыгар Кини ыарырҕаппат. [Тоҕо диэтэххэ], Кини – Үрдүк, Баараҕай» (Коран, 2:255).

Итиэннэ Аллаах этэр:

«Кини – Аллаах, Киниттэн ураты таҥара суох, Кини кистэлэҥи уонна илэ баачҷыны билэр, Кини – Амарах, Аһыныгас. Кини – Аллаах, Киниттэн ураты таҥара суох, Кини – Баһылык, Ытык, Эйэлээх, Эрэллээх, Харысхал, Күндү, Модун, Улуурҕан. Аллаах эҥкилэ суох, төһө да Киниэхэ кыттыһыннара сатаабыттарын үрдүнэн. Кини – Аллаах, Айааччы, Таҥааччы, Дьүһүйээччи. Кини кэрэ ааттардаах. Кини эҥкилэ суоҕун халлааннарга уонна сиргэ туох баар барыта түстүүр. Тоҕо диэтэххэ, Кини – Чулуу, Мындыр» (Коран, 59:22-24).

Итиэннэ Кини этэр:

«Киниэхэ тэҥнээх туох да суох, Кини – Чуор, Кыраҕы! Халлааннардаах сир күлүүстэрин тыллара Кини киэннэрэ. Кини баҕарбыт киһитигэр илгэтин кэҥэтэр эбэтэр тэҥниир. Тоҕо диэтэххэ, Кини туох баары барытын билэр» (Коран, 42:11-12).

Итиэннэ Кини этэр:

«Кинини киһи хараҕа кыайан көрбөт, оттон Кини барытын көрөр, тоҕо диэтэххэ, Кини – Сайаҕас, Сайдам» (Коран, 6:103).

Ислам христианскай итэҕэл курдук Таҥараны киһигэ

тэҥнээбэт, ол туһунан Аллаах этэр:

"Эт: Кини – Аллаах – Биир, Кини - Мэҥэ: төрөппөтөҕө да, төрөөбөтөҕө да, онон Киниэхэ тэҥнээх туох да суох". (Коран 112:1-4).

Ислам – Биир эрэ Таҥараҕа бас бэринэр итэҕэл, бу итэҕэлгэ - уокка сүгүрүйүү суох, христианнар "үстэрэ" суох, тоҕо диэтэххэ Аллаах ис дьиҥинэн Биир, ким да Кинилиин былааһы үллэстибэт, Кини тугу быһаарбытыгар ким да кыайан дьайбат, Кини албан ааттардаах.

Онон биһиги Аллаах иннигэр бас бэриммиппитин бигэргэтэн туран этэбит:

"Эт: мин үҥэрим, мин сиэрим-туомум, мин олоҕум, мин өлүүм - дойдулар Тойонноругар Аллаахха ананар, Киниэхэ кыттыгастаах суох. Ол туһунан миэхэ соруллубута, онон мин – бас бэриммиттэртэн (мусульманнартан) биирдэстэрэбин". (Коран, 6:162, 163).

АЙЫЫЛАРГА УОННА ИЧЧИЛЭРГЭ ИТЭҔЭЛ
АЙЫЫЛАР (АНГЕЛЛАР)[6]

Биһиги итэҕэйэбит – Аллаах айыылары сырдыктан айбыта. Кинилэр Аллаахха эрэ сүгүрүйэр, Кини сорудахтарын эрэ толорор аналлаахтар. Кинилэр дьон ортотуттан Аллаах талбыт пророктарыгар Аллаах ыйаахтарын тиэрдэллэр.

Аллаах саамай дьоһун айыытынан Джебраиль (библ. Гавриил) буолар, кини пророктарга Аллаах Тылын тиэрдэр аналлаах. Биир улахан айыынан Микаиль (Михаил) буолар, кини ардах аҕалар, айылҕа көстүүлэрин дьаһайар. Дьүүл Күнэ саҕаламмытын

6 Сахаларга христианскай итэҕэл кэлиэҕиттэн "айыылары" сахалар тус бэйэлэрин итэҕэллэригэр эрэ баар сырдык тыыннар диэн өйдөбүлү үөскэппиттэр. Уонна нуучча тылыгар грек тылыттан киирбит "ангел" (илдьит) диэн тылы "ааньыал" диэн сахатытан биэрбиттэр уонна биир тыынар-тыыннааҕы икки аҥыы арааран кэбиспиттэр уонна, сахаларга "айыы", христианнарга "ааньыал" диэн тус туспа сырдык тыыннаахтар курдук буолбут. Ис дьиҥэ, христианнар, иудейдар уонна мусульманнар биир айыыларга итэҕэйэллэр, уонна былыргы да, билиҥҥи да еврей тылыгар "айыы" (ангел) диэн тылы "малях" диэллэр, оттон арааб тылыгар "маляк" диэллэр. Иккиэннэрин ис хоһооно "илдьит" диэн. Еврей уонна арааб тыла аймахтыы тыллар. Онон маарыҥнаһаллар. Инньэ гынан, "айыы" уонна "ааньыал" диэн биир өйдөбүллээх тыллар.

биллэриэхтээх айыынан Исрафил буолар. Айыылар киһини күн сирин көрүөҕүттэн өлүөр диэри батыһа сылдьаллар: оҕо ийэтин киэлитигэр киһи буолар чинчилэннэҕинэ дьылҕатын суруйаллар, олоҕун тухары тугу гыммытын барытын суруйан иһэллэр, өллөҕүнэ кутун-сүрүн илдьэ бараллар.

Айыылар Аллаах кулуттара буолаллар, Аллаах кинилэри өрө тутар, ол иһин биһиги кинилэри ытыктыахтаахпыт, кинилэр тустарынан үчүгэйи эрэ саҥарыахтаахпыт, ол гынан баран биһиги кинилэргэ сүгүрүйүө, кинилэртэн ааттаһыа суохтаахпыт, уонна кинилэри Аллаах оҕолоро диэ суохтаахпыт, кинилэри сүүнэ дьүһүннээх гына айбыт Биир Аллаахха эрэ сүгүрүйүөхтээхпит.

Үрдүкү Аллаах этэр:

Кинилэр[7] "Амарах оҕо төрөппүтэ" дииллэр. Кини (Аллаах) энкилэ суох! Оттон кинилэр (айыылар, ангеллар) – ытыктабыллаах кулуттар! Кини этэ илигинэ кинилэр биир да тылы эппэттэр уонна Кини эппитин эрэ онороллор. Кинилэр иннилэринэ уонна кэннилэриттэн туох буолбутун Кини барытын билэр. Кинилэр Аллаах биһирээбит дьонун эрэ көмүскэһиэхтэрин сөп, уонна Кини иннигэр куттанналларыттан кинилэр салыгыр буолаллар. Оттон ким эмэ кинилэртэн: "мин Киниттэн атын таҥара буолабын" - диэтэҕинэ, биһиги үөдэнинэн манньалыахпыт. Хара батталлаахтары ситигирдик манньалыыбыт. (Коран, 21:26-29).

Сорох араабтар айыылары дьахтар удьуордаахтар дии саныыллара, ол туһунан Аллаах этэр:

"Кинилэр Амарах кулуттарын, айыылары дьахтар аймаҕар удьуордууллара. Айыылар айыллалларыгар кинилэр баар этилэр дуо?! Кинилэр тугу туһуолаабыттара суруллуоҕа, оттон кинилэр ыйытыллыахтара" (Коран, 43:19).

Итиэннэ Кини этэр:

"Кэнэҕэски олоххо итэҕэйбэт дьон айыылары дьахталлар диэн ааттыыр" (Коран,53:27).

---

7 Айыыларга уонна иччилэргэ сүгүрүйэр араабтар.

ИЧЧИЛЭР (ДЖИННАР)[8]

Биhиги итэҕэйэбит – Аллаах иччилэри уот төлөнүттэн айбыта. Кинилэр киhи курдук Аллаахха сүгүрүйэр аналлаахтар[9] уонна киhи курдук талар кыахтаахтар. Биhиги иччилэргэ сүгүрүйүө сухтаахпыт. Киhи уонна иччи икки ардынан бастакы көрсүhүүнү уонна ол көрсүhүү түмүгүн туhунан Аллаах Кораҥҥа этэр:

Биhиги айыыларга: "Адам иннигэр сүгүрүс гынын" – диэбиппитигэр, Иблистэн ураты бары сүгүрүс гыммыттара, тоҕо диэтэххэ, кини иччилэр истэриттэн сылдьар этэ, ол иhин кини Тойонун ыйааҕыттан тахсыбыта. Тоҕо эhиги кинини уонна кини сыдьааннарын Миигиттэн ураты араҥаччы быhыытынан ылынаҕыт? Кинилэр эhиги өстөөхтөргүт. Хара батталлаахтар уларыппыттара хайдах курдук куhаҕаный? Коран, (18:50).

Абааhылар тойонноро Иблис тоҕо киhи иннигэр сүгүрүс гыныан баҕарбатаҕын туhунан уонна Иблис туох сыаллааҕын туhунан Аллаах Кораҥҥа этэр:

12. Кини (Аллаах) эппитэ: "Мин эйиэхэ сүгүрүс гын диэн соруйбуппун толороргор туох мэhэйдээтэ?". Кини (Иблис) эппитэ: "Мин киниттээҕэр ордукпун, Эн миигин уоттан айбытыҥ, оттон кинини туойтан".

13. Кини (Аллаах) эппитэ: "Оччоҕуна киэр бар мантан! Манна улаатымсыйбыт буола буолаҕын. Таҕыс бар, тоҕо диэтэххэ эн, сиртэн быга да иликтэр истэригэр киирсэҕин".

14. Кини (Иблис) эппитэ: "Миэхэ кинилэр тиллэр күннэригэр диэри бириэмэтэ биэр".

15. Кини (Аллаах) эппитэ: "Дьиҥ-чахчы, эн – болдьох ылбыттар истэригэр киирдиҥ".

16. Кини (Иблис) эппитэ: "Миигин туораппыккын иhин, мин кинилэр утары барыаҕым, Эн көнө суолгар.

17. Онтон мин кинилэргэ иннилэриттэн уонна кэннилэриттэн, уҥа

---

8 Иччини Исламҥа "джинн" (дьинн) дииллэр. "Джинн" диэн арааб тылын тылбаастаатахха, "киhи хараҕар көстүбэт, саhа сылдьар" диэн ис хоhоонноох. Оттон тыл суолтатын арыйдахха сахалыы "иччилэр" диэн тылбаастанар. Онон "джинн" диэн остуоруйаҕа кэпсэнэрин эбэтэр мультфильмҥа көрдөрөллөрүн курдук буолбатах. Кини лаампаҕа да, бытыылкаҕа да олорбот. "Джиннар" диэн иччилэр.

9 Аллаах Кораҥҥа этэр: **"Мин иччилэри уонна дьону Миэхэ эрэ сүгүрүйдүннэр диэн айбытым".** (51:56)

уонна хаҥас өттүлэриттэн кэлиэҕим, оччоҕуна Эн, кинилэр улахан аҥаардарын махталлаах дьон быһыытынан булуоҥ суоҕа".

18. Кини (Аллаах) эппитэ: "Таҕыс мантан, суукка-саакка киирдиҥ, түстүҥ! Эйигин кинилэр истэриттэн батыспыт киһини уонна эһигини барыгытын үөдэҥҥэ (үтүгэҥҥэ) симиэҕим. (Коран, 7:12-18)

Онон абааһылар тойонноро Иблис биһигини Таҥараҕа бас бэриниититтэн, Киниэхэ итэҕэлбититтэн тэйитэр, туоратар сыаллаах. Иблис биһигиттэн мөлтөх айылгылаах, "туой иһити уот сиэбэт". Онон Биир Таҥараҕа бас бэринэр киһини абааһы кыайбат.

Ону таһынан Кораҥҥа иччилэр тустарынан "Иччилэр" диэн ааттаммыт сыалай суура (бас, түһүмэх, глава) баар, бу суураттан иччилэр тустарынан биһиги элбэҕи билиэхпитин сөп:

Амарах, Аһыныгас Аллаах аатынан

1. Эт (Мухаммад): «Миэхэ арылынна, сорох иччилэр Коран ааҕылларын истэн баран эппиттэрэ: "Дьиҥ-чахчы, биһиги дьикти Кораны иһиттибит.

2. Кини көнө суолга таһаарар, кинини биһиги итэҕэйдибит, онон биһиги Тойоммутугар кыттыһыннарыахпыт суоҕа.

3. Биһиги Тойоммут Сүдүтэ Үрдүк, Кини Бэйэтигэр ойох да, оҕо да ылымматаҕа.

4. Биһиги испититтэн биир ааргы (Иблис) Таҥара туһунан сиэри таһынан саҥарара.

5. Биһиги Таҥара туһунан дьоннор да, иччилэр да сымыйаны саҥарыахтара суоҕа дии саныыр этибит.

6. Киһи-аймах ортотуттан эр дьон иччилэр эр дьонноруттан харысхал көрдүүллэрэ[10], ол гынан баран кинилэри иирдэн эрэ биэрэллэрэ.

7. Кинилэр эмиэ эһиги курдук Таҥара кими да тилиннэриэ суоҕа дии саныыллара.

8. Биһиги халлааҥҥа тахса сылдьан, халлааны суостаах харабыллар уонна сындыыстарынан толорбуттарын буллубут.

9. Урут биһиги онно олоппостоно-олоппостоно (айыылары уоран) истээри олорооччубут. Оттон билигин ким эмэ (уоран) истээри гыннаҕына кинини төлөнноөх сындыыс булуоҕа.

10. Биһиги сиргэ баар дьоҥҥо Тойонноро куһаҕаны баҕарарын да,

10 Араабтар Ислам кэлиэн иннинэ сахалар курдук иччилэргэ сүгүрүйэллэр этэ, ол туһунан Аллаах этэр: **"Кинилэр Аллаахха иччилэри кыттыһыннараллар, дьиҥинэ Кини кинилэри айдаҕа дии. Кинилэр туох да билиитэ суох Киниэхэ уол уонна кыыс оҕолору толкуйдаабыттар. Киниэхэ ону-маны сыбыы сатаабыттарын үрдүнэн Кини эҥкилэ суох уонна үрдүк"** (Коран, 6:100).

көнө суолунан ыытыан баҕарарын да билбэппит.
11. Биһиги испитигэр кырдьыксыттар да бааллар, оннук буолбатахтар да бааллар. Биһиги араас суоллаахпыт.
12. Биһиги Таҥараттан сир үрдүгэр быыһанар кыахпыт суох, (ол иһин) Киниттэн саһан да быыһаныахпыт суоҕа дии саныыр этибит.
13. Биһиги салалта туһунан истэн баран онно итэҕэйдибит. Онон Тойонугар итэҕэйэр киһи (эбэтэр иччи) атаҕастабылтан да, батталтан да толлуо суохтаах.
14. Биһиги испитигэр бас бэриммиттэр (мусульманнар) да бааллар, туора барбыттар да бааллар. Оттон ким бас бэриммит, ол көнө суолунан баран иһэр.
15. Оттон туора барбыттар – үөдэҥҥэ оттук буолуохтара".
16. Өскөтүн кинилэр (Курейшиттар) көнө суолга туруналлара эбитэ буоллар, Биһиги кинилэргэ уйгулаах ууну иһэрдэн баран
17. тургутан көрүө этибит. Оттон ким Тойонун ахтыыттан аккаастаммыты, Кини ол киһини ыар сорго ыытар.
18. Мичиэттэр Таҥараҕа ананаллар. Онон Таҥараны кытта тэҥҥэ кимтэн да ааттаһымаҥ.
19. Таҥара кулута Киниттэн ааттаһа турдаҕына кинилэр кини тула мустубуттара.
20. Эт: «Мин Тойоммуттан эрэ ааттаһабын уонна мин Киниэхэҕэ кими да кыттыһыннарбаппын».
21. Эт: «Мин эһиэхэ куһаҕаны да оҥорор, көнө суолга таһаарар да кыаҕым суох».
22. Эт: «Миигин ким да Таҥараттан көмүскүүр кыаҕа суох, Киниттэн ураты атын саһар сири булуом суоҕа.
23. Мин Таҥараттан дьиҥи уонна Кини илдьиттэрин эрэ тириэрдэбин. Ким Таҥара уонна Кини илдьитин тылын истибэт, ол киһи - үөдэн уотугар (кииризэҕэ), (кини курдуктар) онно үйэ-саас тухары хаалыахтара».
24. Кинилэргэ эрэннэриллибит туолбутун көрдөхтөрүнэ, кимнээх көмөлөһөөччүлэрэ мөлтөх уонна аҕыйах буолан биэрэллэрин билиэхтэрэ.
25. Эт: «Мин эһиэхэ эрэннэриллибит туолара төһө чугаһаабытын билбэппин, баҕардар Тойонум ону уһатан биэрбитэ буолуо».
26. (Кини) – Кистэлэҥи Билээччи, Кини кистэлэҥин кимиэхэ да арыйбат,
27. Кини илдьиттэртэн биһириир эрэ киһитигэр (арыйар), ол киһини инниттэн уонна кэнниттэн маныыһыт батыһа сылдьар,
28. кини Тойоннорун илдьиттэрин тиэрдибиттэрин билээри (батыһа сылдьар). Оттон Кини кинилэр тустарынан барытын билэр, ол иһин Кини барытын ааҕан турардаах.

АЛЛААХ СУРУЙУУЛАРЫГАР ИТЭҔЭЛ

Биһиги итэҕэйэбит – Аллаах Бэйэтин Тылын сорох илдьиттэргэ сурукка тистэрбитэ. Ол Суруйууларга киирсэллэр: Ибраһим (Авраам) түрдьэлэрэ, Мусаҕа (Моисей) ыытыллыбыт Тора (араб. Таурат) (Библия Эргэ Кэс Тылын Моисей Биэс Кинигэтэ), Даудка (Давид) ыытыллыбыт Псалмы (араб. Забур), Исаҕа (Иисус) ыытыллыбыт Евангелие (араб. Инджиль) уонна Мухаммадка ыытыллыбыт Коран (эйэни кинилэргэ уонна Аллаах алгыһын).

Коран[11] биир кинигэ курдук тута бэриллибэтэҕэ. 23 сыл устата олоххо үөскүүр араас боппуруостарга хоруй, итэҕэл үөрэҕэ, сокуоннар уо.д.а. боппуруостар пророк Мухаммадка арыллыбыттара. Бу кэм устата Таҥара эппит Тыла сурукка тиһиллэн испитэ, тиһэҕэр Таҥара Тыла биир кинигэҕэ хомуллубута.

Иудейдар дьиҥнээх Тораҕа уларытыы бөҕө киллэрэн, Тора дьиҥ ис хоһоонун сүтэрбитинэн ааҕыллар, оттон Иса дьонгно тиэрдибит дьиҥнээх Евангелиета сүппүтүнэн ааҕыллар. Билиҥҥи Евангелие дьон (Иоанн, Марк, Матфей, Лука уонна да атыттар) Иса олоҕун туһунан кэпсээннэрэ эбэтэр суруктара эрэ буолар. Коран инники Суруйуулар ис хоһооннорун бигэргэтэр, ол аата инники Ытык Суруйууларга Биир Таҥараҕа итэҕэл, Киниэхэ эрэ сүгүрүйүү, Киниэхэ эрэ бас бэринии туһунан сурулларын бигэргэтии, онон Ислам инники итэҕэллэр уларытылла иликтэринэ дьиҥнээх итэҕэл буолалларын бигэргэтэр.

Өскөтүн эн Ытык Суруйууларга Коран тылларын кытары сөпсүспэт этиилэри аахтаххына, өйдөө, бу тыллары биитэр суруйан уларытан биэрбиттэр, биитэр сыыһа суруйбуттар.

Аллаах этэр:

“Биһиги эйиэхэ дьиҥнээх Суруйууну ыыттыбыт, бу Суруйуу иннинээҕи Суруйуулар дьиҥнээхтэрин бигэргэтээри уонна кинилэри харыстаары...”. (Коран, 5:48).

Аллаах Кораны арааб тылынан ыыппыта уонна кинини араас уларытыылартан, суруйан сыыһа тириэрдиилэртэн харыстаабыта. Аллаах Ытык Коран туһунан бу курдук эппитэ:

“Биһиги Санатыыны[12] ыыппыппыт, онон Биһиги кинини Бэйэбит харыстыахпыт”. (Коран, 15:9).

11 Коран (ар. “Аль-Къур’аан”) диэн тыл “өйтөн ааҕыы”, “декламация” диэн тылбаастанар.

12 Кораны

ИЛДЬИТТЭРГЭ ИТЭҔЭЛ

Биһиги итэҕэйэбит – Аллаах хас биирдии норуокка илдьит ыыппыта, ол туһунан Аллаах этэр:

Биһиги хас биирдии норуокка (субугурдук сорудахтаах) илдьит ыыппыппыт: "Таҥараҕа сүгүрүйүҥ уонна эмэгэттэртэн туора сылдьыҥ". (Коран, 16:36)

Биһиги итэҕэйэбит – Аллаах хас биирдии омукка ыыппыт илдьитэ бэйэтин төрөөбүт тылынан саҥарара, ол туһунан Аллаах этэр:

"Биһиги илдьити төрөөбүт тылынан норуотугар быһаардын диэн ыытар этибит". (Коран, 14:4)

Дьону итэҕэлгэ угуйуу уонна бу суолга тулуур өттүттэн ылан көрдөххө пророктар истэриттэн сорох илдьиттэр быдан кытаанах, кыахтаах буолаллар, ол илдьиттэринэн буолаллар: Нух (Ной), Ибраһим (Авраам), Муса (Моисей), Иса (Иисус) уонна Мухаммад, эйэни кинилэргэ уонна Аллаах алгыһын.

Өйдөө, Ислам эйигин Моисейы, Иисуһу уо.д.а. Таҥара илдьиттэрин атын илдьиттэринэн ааҕарга угуйуо суоҕа. Төттөрүтүн, Ислам эйигин илдьиттэргэ хайдах сөпкө итэҕэйиэхтээххин быһааран эрэ биэриэҕэ. Аллаах Кораҥҥа үгүс пророктар ааттарын санатар.

Үрдүкү Аллаах эппитэ:

"Этиҥ: биһиги Аллаахха уонна биһиэхэ ыытыллыбыкка итэҕэйэбит, уонна Ибраһимҥа (Авраам), Исмаилга (Измаил), Исхакка (Исаак), Йаъкубка (Иаков, Исраил) уонна кини дьонугар ыытыллыбыкка итэҕэйэбит, уонна Мусаҕа (Моисей), Исаҕа (Иисус) бэриллибиккэ итэҕэйэбит, уонна пророктарга Тойонноро биэрбитигэр итэҕэйэбит. Биһиги кинилэри икки ардыларынан араарбаппыт, биһиги Киниэхэ эрэ бас бэринэбит". (Коран, 2:136).

Пророктар итэҕэллэрин үөрэҕин туһунан Юсуф (Иосиф) хаайыыга хара балыырга хаалла сытан субугурдук эппитэ:

"Дьиҥ чахчы, мин Аллаахха итэҕэйбэт уонна Кэнэҕэски олоҕу билиммэт дьон итэҕэллэриттэн арахтым. Мин аҕа баһылыктарым

Ибраһим (Авраам), Исхак (Исаак) уонна Йаъкуб (Иаков) итэҕэллэрин батыһабын. Биһиги Аллаахтан ураты туохха да сүгүрүйүө суохтаахпыт. Биһиэхэ уонна киһи аймахха Аллаах үтүөтэ итинник, ол гынан баран дьон үгүс өттө махтала суох. Оо, хааййыга бииргэ харалланан олорор доҕотторуом, элбэх энин араас тойон ордук дуу, Биир, Модун Таҥара ордук дуу? Киниттэн ураты эһиги бэйэҕит уонна эһиги аҕаларгыт айан ааттаабыт ааттаргытыгар эрэ сүгүрүйэҕит, Аллаах ол туһунан туох да дьаһал ыыппатаҕа. Аллаах эрэ ыйаах биэрэр. Кини Миэхэ сүгүрүйүөхтээххит диэн соруйбута. Бу – дьиҥнээх итэҕэл. Ол гынан баран үгүс дьон билбэт". (Коран, 12: 37-40).

Бастакы пророгунан буолар киһи аймах Аҕата Адам, бастакы илдьитинэн Нух (Ной) буолар, эйэни кинилэргэ, оттон бүтэһик пророгунан буолар – Мухаммад, алҕаатын Аллаах кинини уонна эҕэрдэтэ тиэртин, онон Дьүүл Күнүгэр диэри киниттэн ураты атын пророк ыытыллыбат. Ол иһин кини тиэрдибит тиһэх итэҕэлэ саамай сөп итиэннэ Тиллии күнүгэр диэри баар буолуо.

Ол киһинэн буолар – Ибраһим уонна Исмаил сыдьаана, Курайш диэн арааабтарга биллиилээх аҕа ууһуттан сылдьар, омугунан арааб – Мухаммад ибн (уола) Абдулла ибн Абдулмутталиб ибн Хашим. Кини "Слон" сылыгар Меккаҕа төрөөбүтэ (571с.). Түөрт уон сааһыттан саҕалаан Аллаах киниэхэ арыллыыны (откровение) ыытан киирэн барбыта. Илдьит үрдүк аатын сүгэн баран Меккаҕа уон үс сыл тухары дьону Исламҥа угуйбута, ол гынан баран Мекка да, атын да сирдэр олохтоохторуттан киниэхэ аҕыйах киһи итэҕэйбитэ. Онтон кини Мединаҕа көһөр. Медина олохтоохторун кини Аллаахха ыҥырбытыгар бары Ислам ылыммыттара. Хиджра[13] ахсыс сылыгар Мекканы биир да киһи хаанын тохпокко сэриилээн ылбыта. Киниэхэ Коран толору ыытыллыбытын уонна араабтар бары Исламы ылыммыттарын кэнниттэн алта уон үс сааһыгар олохтон туораабыта, эйэни киниэхэ уонна Аллаах алгыһын.

---

13 Мухаммад Меккаттан Мединаҕа көһүүтүттэн ааҕыллар мусульманскай эра.

ДЬҮҮЛ КҮНҮГЭР ИТЭҔЭЛ

Биһиги бу олох кэнниттэн саҥа олох үүнүө диэн итэҕэйэбит. Орто дойду бүтэр уһуга кэллэҕинэ айыы (ангел Исрафил) муоһу бастакытын үрдэҕинэ бүттүүн киһи аймах тыына быстыаҕа. Ол кэнниттэн кини иккиһин үрдэҕинэ Адам саҕана өлбүттэртэн саҕалаан киһи аймах барыта ииниттэн тахсан тиллэн киирэн барыахтара. Оттон Аллаах киһи аймаҕы бүүс бүтүннүү мунньан баран хас биирдии киһини олоҕун хайдах олорбутун туһунан оччуоттатыа. Ким Аллаахха уонна Кини илдьиттэригэр итэҕэйэн баран үтүөнү оҥорбут, ол киһини Аллаах ырайга киллэриэ. Онно кинилэр үйэ-саас тухары дьоллоох олохтонуохтара. Оттон ким Аллаах илдьиттэрин сымыйаччынан аахпыты уонна Аллаах ыйаахтарын толорботоҕу, Аллаах аакка түһэриэ уонна онно үйэлэр тухары уоттаах сору булуохтара.

Оо Аллаах, биһиги Эйигиттэн ырайы көрдөһөбүт уонна аакка ааҥнаама диэн ааттаһабыт. Амин!

Үрдүкү Аллаах эппитэ:

1. Сир хамсааһына саҕаланнаҕына,
2. сир ыарын таһаардаҕына,
3. киһи этиэҕэ: "(сир) туох буолла?",
4. ол күн (сир) сонунун кэпсиэҕэ,
5. тоҕо диэтэххэ, Тойонуҥ кинини саҥардыаҕа.
6. Ол күн, киһи аймах тугу гыммытын көрөөрү мустуоҕа.
7. Онон ким кыырпах саҕа үтүөнү оҥорбут, ону көрүөҕэ.
8. Оттон ким кыырпах саҕа куһаҕаны оҥорбут, ону көрүөҕэ. (Коран, 99:1-8)

3 БАС

ИСЛАМ ТЫЛЛАРА

Үөһэ этиллибит итэҕэл үөрэҕин билиммит киһи ис сүрэҕиттэн тылынан итэҕэлин бигэргэтэн мусульманнар истэллэригэр туоһулуохтаах, оччоҕуна кини мусульманин үрдүк аатын сүгэр:

"Ашһаду ан-лээ илээһэ иллэ-Ллааһу ва ашһаду анна Мухаммадан расуулю-Ллааһ"

Туоһулуубун - Аллаахтан ураты таңара суох, уонна туоһулуубун – Мухаммад - Аллаах илдьитэ.

Бастакы туоһу тыл ис хоһоонунан буолар - Аллаах Биир Таҥара буоларын өйдөөн туран ис сүрэхпиттэн итэҕэйдим уонна Киниттэн ураты сүгүрүйэргэ уонна бас бэринэргэ дьоһуннаах туох да суоҕун бигэргэтэбин.

Иккис туоһу тыл ис хоһооно – Мухаммады Аллаах ыыппыта диэн билинним уонна итэҕэйдим. Кини биһиэхэ Ытык Кораны аҕалбыта. Кораҥҥа уонна Аллаах илдьитин Суннатыгар[14] олох барыла толору сурулла сылдьар. Ону таһынан, Аллаахха сүгүрүйэрбэр Аллаах илдьитэ хайдах үөрэппитин эрэ курдук сүгүрүйүөхтээхпин уонна Аллаах илдьитэ үөрэппэтэх сиэрэ-туома Ислам итэҕэлигэр сыһыана суох диэн итэҕэл.

4 БАС

ИСЛАМ ДЬЫАЛАЛАРА

Киһи итэҕэлин тылынан бигэргэппитин кэнниттэн, итэҕэлин дьыаланан дакаастыан наада. Киһи итэҕэлин сиэри-туому тутуһан бигэргэтэр. Исламҥа сиэри-туому Аллаах илдьитэ хайдах үөрэппитин эрэ курдук толоруллар, оччоҕуна ол сиэр-туом Аллаахха сүгүрүйүү буолар. Оттон киһи орто дойдуга анала, Айааччытыгар сүгүрүйүү буоларын туһунан илин ахтан ааспыппыт. Исламҥа сүгүрүйүү[15] диэн өйдөбүл киэҥ ис

14 Сурукка тиһиллибит үгэс; Пророк Коран ыйаахтарын хайдах олоххо киллэрбитэ – "Сунна" дэнэр.

15 Сорох дьон "итэҕэл" уонна "сүгүрүйүү" диэн өйдөбүллэри араарбат. Исламҥа бу боппуруостар сиһилии быһаарыллаллар. Холобур, мусульманнар сахалар курдук иччилэргэ итэҕэйэллэр, а.э. иччилэр бааалларын бигэргэтэллэр, ол гынан баран кинилэргэ сүгүрүйбэттэр, Иисуска итэҕэйэллэр, ол гынан баран киниэхэ сүгүрүйбэттэр. Сүгүрүйүү диэн сиэри-туому кимиэхэ эрэ, туохха эрэ, ол туох эрэ модунун, кыһалҕаҕа дьайар кыахтааҕын иһин куттанан эбэтэр махтанан анаан-минээн толорууну ааттыыбыт. Холобур, уоту аһатыы – уот иччитигэр сүгүрүйүү көрүҥэ, уоту аһатар киһи санаатыгар уот иччитэ кини кыһалҕатыгар дьайар кыахтааҕын иһин, эбэтэр куһаҕаны оҥорботун, буулаабатын диэн бэрик биэрэн

хоһооонноох сүгүрүйүү диэн Аллаах сөбүлүүр уонна биһириир быһыыта-майгыта уонна тыла-өһө буолар.

Ол аата, сүгүрүйүү диэн аҥардас сиэр-туом эрэ буолбатах. Онон, ханнык баҕарар быһыы-майгы, тыл-өс хаһан баҕарар, өскөтүн Аллаах сөбүлүүр уонна биһириир буоллаҕына, сүгүрүүйүү буолар. Холобур, суол ортотугар дьон сылдьарыгар мэһэйдиир харгыһы Аллаах туһугар туораттаххына, сүгүрүйүү буолар. Дьадаҥыга аһынан-таҥаһынан Аллаах туһугар көмөлөстөххүнэ сүгүрүйүү буолар. Оттон, өскөтүн дьон хайҕалын ылаары, аатыраары оҥордоххуна Аллаах Эйиэхэ уордуйар уонна баҕардаҕына анараа эбэтэр бу дойдуга накаастыан сөп.

Оттон Исламҥа сүгүрүйүү тутаах көрүҥнэрин буолаллар: намаас ааҕыы (үҥүү), закят (түһээн) төлөөһүн, ураза (“пост”) тутуу уонна хадж (ытык сиргэ баран кэлии, “паломничество”) оҥоруу.

НАМААС

Намаас кэмэ уонна ахсаана

Биһиги күҥҥэ биэстэ намаас ааҕабыт (үҥэбит).

1. Сарсыардааҥҥы (фаджр) намаас икки ракааттан (а.э. иккитэ тобуктаан ылыы) турар уонна тыҥ хатыытыттан күн тахсыар диэри ааҕыллар.
2. Күнүскү (зуһр) намаас түөрт ракааттан турар уонна күн халлаан оройун (сиксигин) ааһыаҕыттан саҕалаан киһи күлүгэ бэйэтин саҕа буолуор диэри ааҕыллар.
3. Түөттүүр (аср) намаас түөрт ракааттан турар уонна күнүскү намаас кэмэ бүтүөҕүттэн саҕалаан күн кииириэр диэри ааҕыллар.
4. Киэһээҥҥи (маҕриб) намаас үс ракааттан турар уонна күн киирбитин кэнниттэн им сүтүүтүгэр диэри ааҕыллар.
5. Түүҥҥү (иша) намаас түөрт ракааттан турар уонна киэһээҥҥи намаас кэмэ бүтүөҕүттэн түүн ортотугар диэри ааҕыллар, ол эрэн, тыҥ хатыытыгар диэри ааҕыллара көҥүллэнэр.

сүгүрүйэр дьүһүнэ. Ис дьиҥэ, уот иччитэ айыллыбыт тыын, Таҥара баҕардаҕына эрэ дьайар кыахтаах, орто дойдуга туох баар барыта Таҥараттан тутулуктаах. Исламҥа сүгүрүйэргэ дьоһуннаах биир эрэ баар – Таҥара.

Ыраастаныы (Таһарат)

Мусульманин намаас ааҕарыгар таҥаһа, үҥэр сирэ уонна этэ-сиинэ ыраас буолуохтаах. Ыраастаныы үс көрүҥнээх: эт-сиин сорох өттүн суунуу, толору суунуу уонна сиринэн ыраастаныы.

Эт-сиин сорох өттүн суунуу (вуду)

Бастатан туран, Аллаах туһугар суунан эрэбин диэн соруну-охтааххын.

— Онтон, **Би-сми-Ллээһ** *(Аллаах туһугар)* диэн баран

— илиилэргин бэгэччэктэргэр диэри ыраас уунан үстэ суун,

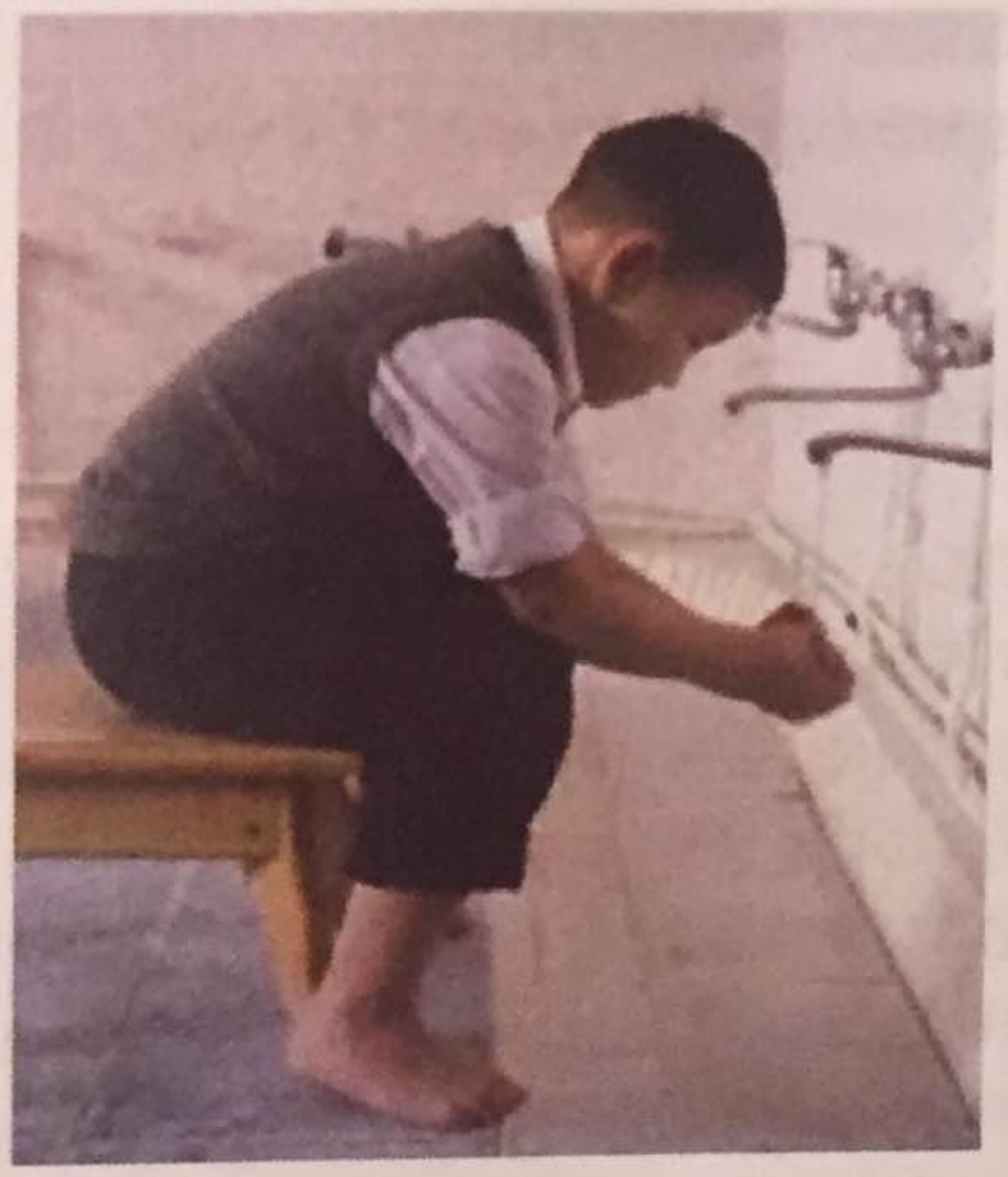

— онтон айаххын уонна таныыларгын үстүүтэ сайҕаа.

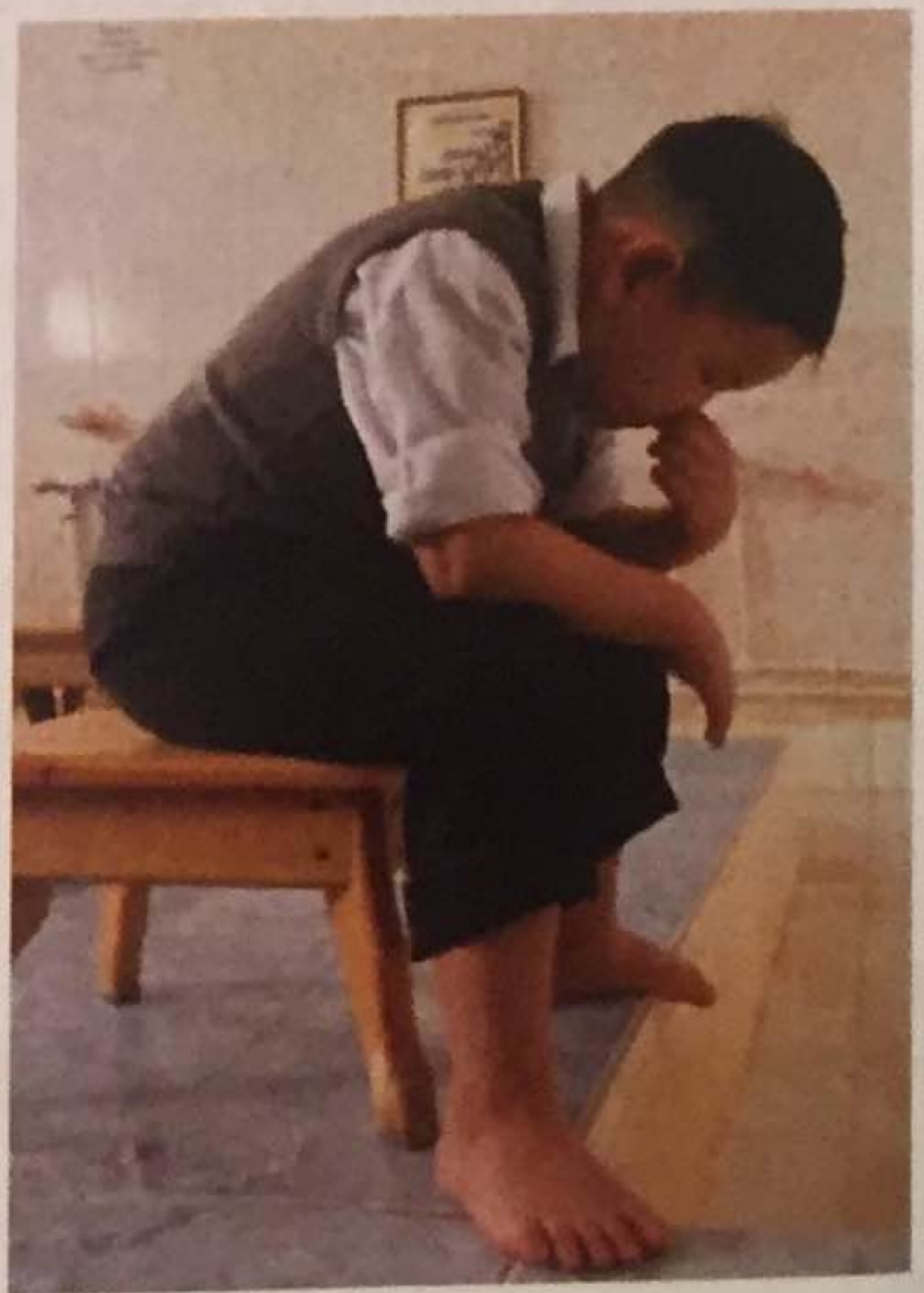

— Ол кэнниттэн сирэйгин үстэ суун,

— онтон уҥа илиигиттэн саҕалаан илиилэргин тоҥолохторгор диэри үстэ суун,

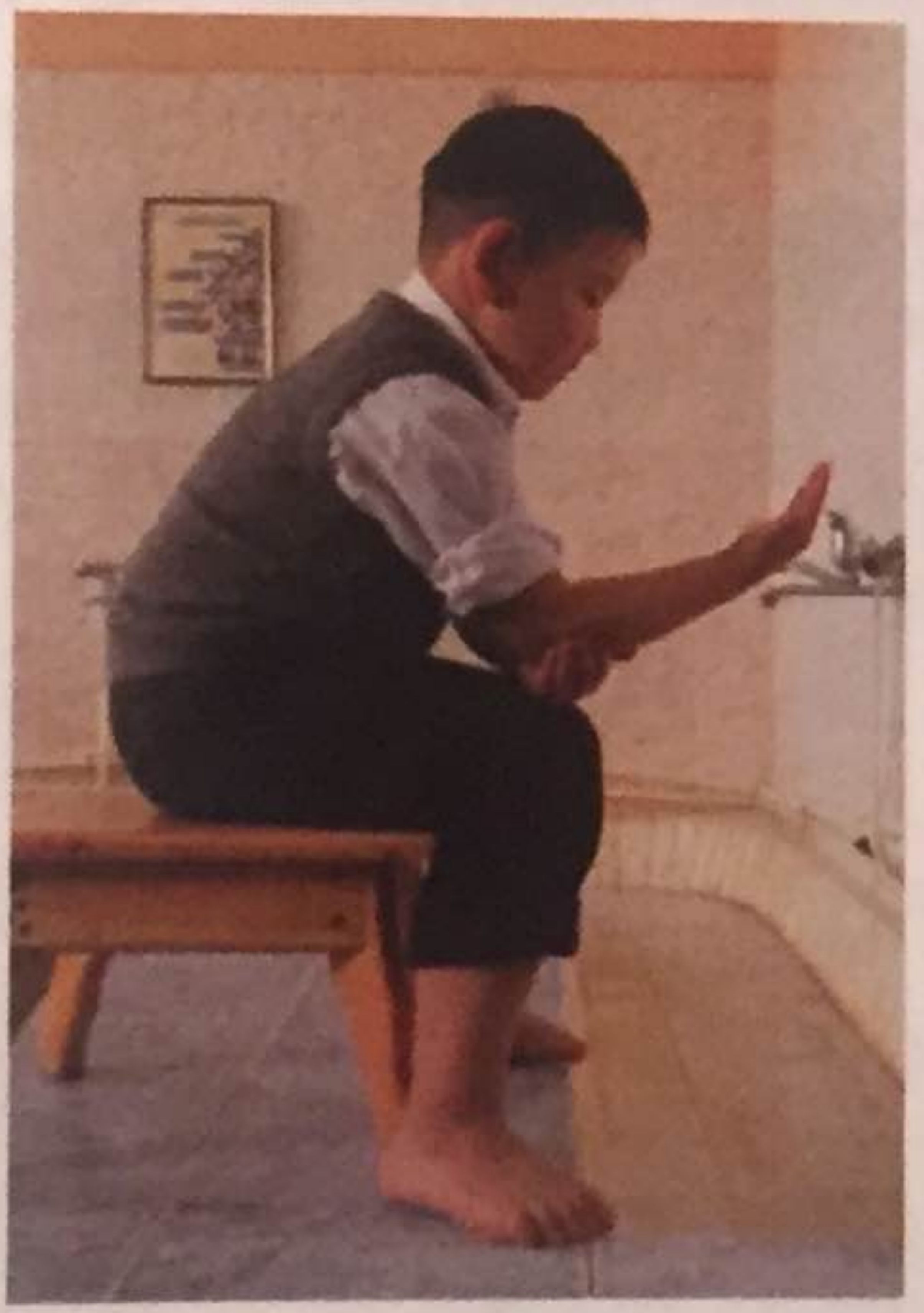

— онтон инчэҕэй ытыстаргынан төбөҕүн биирдэ сот,

— ол кэнниттэн уҥа атаххыттан саҕалаан атахтаргын бэрбэ-экэйдэргэр диэри үстэ суун.

— Суунаргар ахтыллыбыт утуму тутус.

Биирдэ суунан баран ыраас туругуҥ кэһилиннэҕинэ эрэ саҥаттан суунаҕын. Ыраас туругуҥ кэһиллэр, өскөтүн: убаҕас, хойуу эбэтэр салгын таҕыстаҕына, утуйдахха эбэтэр утары аҥары таарыйдахха.

Толору суунуу — ҕусль

Мусульманин этин-сиинин толору суунуохтаах, өскөтүн:

а) Дьаала быһыытынан сиэмэ таҕыстаҕына;

б) Кэрэ аҥарын кытта хоонньостоҕуна.

Мусульманка этин-сиинин толору суунуохтаах, өскөтүн:

а) Ыйдааҕыта бүттэҕинэ;

б) Эрин кытта хоонньостоҕуна;

в) Оҕоломмутун кэнниттэн кэлэ сылдьар хаана тохтоотоҕуна.

Эт-сиин толору суунуута ыраас ууннан суунуллар уонна киһи быһыытын-таһаатын барытын хабыахтаах.

Сиринэн ыраастаны – тайаммум

Эт-сиин сорох өттүн эбэтэр толору суунарга уу суох түгэнигэр эбэтэр уу баарын үрдүнэн ыалдьа сылдьар буоллахха суунар кыах суох буолар түгэнигэр уонна да атын ыарахан түгэннэргэ биһиги ыраас сиринэн (кумаҕынан, буорунан, быылынан) ыраастанабыт. Кумаҕынанан эбэтэр буорунан ыраастанаргар ыраас кумаҕы эбэтэр буору ытыскынан таарыйан баран биирдэ сирэйгин соттоҕун, онтон илиилэргин уҥа илиигиттэн саҕалаан соттоҕун.

Намаас хайдах ааҕылларый?

Намааһы мичиэккэ мусульманнары кытта ааҕар быдан ордук, тоҕо диэтэххэ джамааты кытта (бөлөҕүнэн) намаас аахтаххына Аллаахтан улахан наҕараада ылаҕын, ону таһынан дьон хайдах намаас ааҕарын көрөҥҥүн түргэнник үөрэнэҕин.

Оттон өскөтүн соҕотун үҥэр буоллаххына:

1. Бастатан туран этиҥ-сииниҥ, таҥаһыҥ уонна үҥэр сириҥ ыраас буолуохтаах.
2. Онтон кибла диэки хайыһыахтааххын, ол аата Саудовскай Аравияҕа Мекка диэн куоракка баар Кааба диэн Таҥара Дьиэтин диэки.
3. Санныҥ таһымыгар илиилэргин көтөх уонна “Аллааһу акбар” (Аллаах улуу) диэхтээххин.
4. Онтон уҥа илиигинэн хаҥас илиигин түөскэр тут уонна Коран бастакы сууратын Фаатиханы аах:

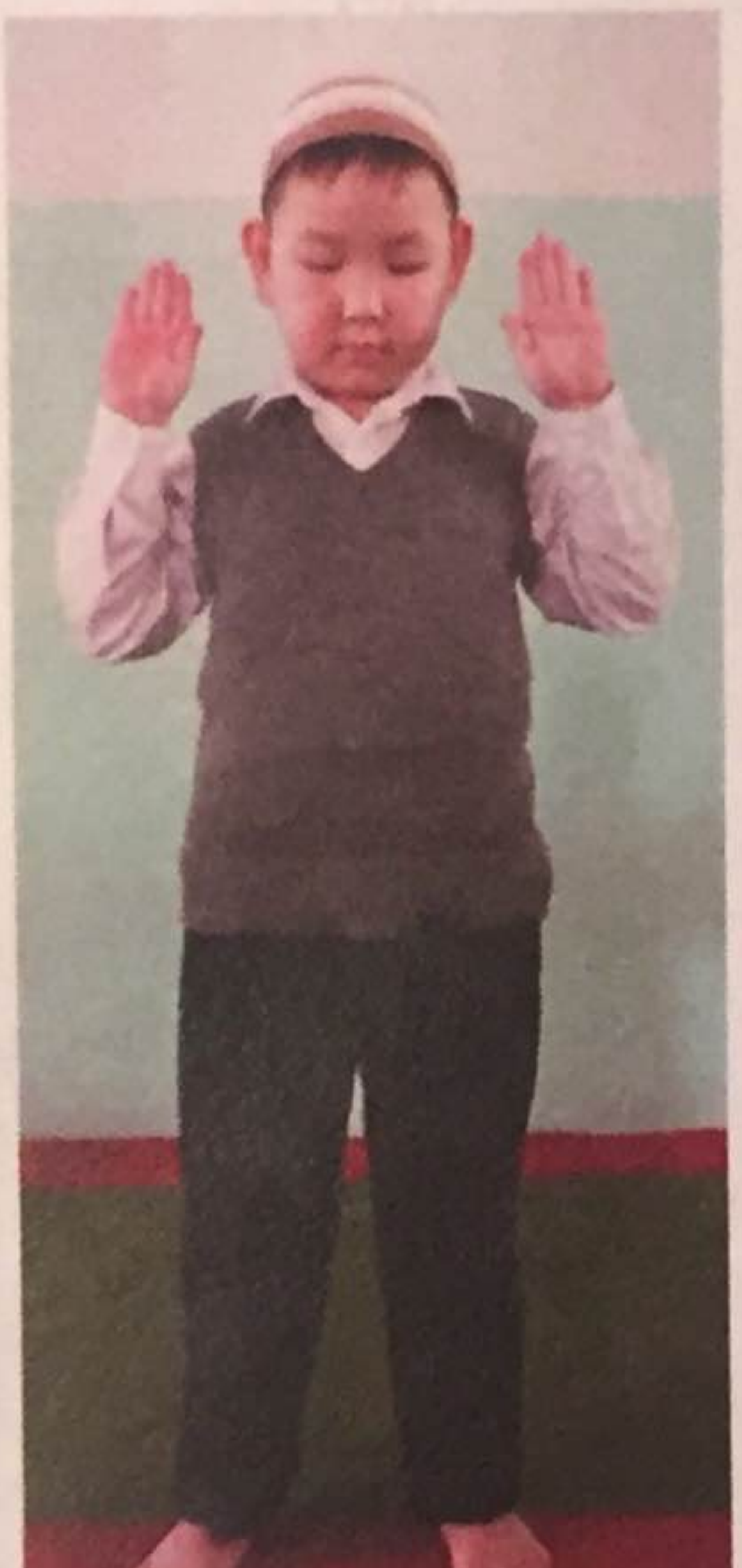

Би-сми-Ллээһи-р-Рахмээни-р-Рахиим.

Аль-хамду ли-Ллээһи Рабби-ль-‘аалемиин. Ар-Рахмээни-р-Рахиим. Мээлики йоуми-д-диин. Иййээкэ на’буду ва иййээкэ наста’иин. Иһдина-с-сыраата-ль-мустакъиим. Сыраата-ль-лезиинэ ан’амта ‘алей-һим, ҕайри-ль-маҕдууби ‘алей-һим ва лэ-д-дааллиин. Ээмиин!

Амарах, Аһыныгас Аллаах аатынан.

Уруй-айхал Аллаахха, дойдулар Тойонноругар. Амарах, Аһыныгас, Дьүүл Күнүн Баһылыга, Эйиэхэҕэ эрэ биһиги сүгүрүйэбит уонна Эйигиттэн эрэ биһиги көмө көрдөһөбүт: көнө суолунан биһигини ыыт, илгэлээбиттэриҥ суолларынан, Эйигин уордаппыттар уонна муммуттар суолларынан буолбатах. Амин!

5. Онтон **"Аллааһу акбар"** дии-дии төҥкөйүөхтээххин (руку оҥоруохтааххын), төҥкөйөн турдаххына көхсүҥ көнө буолуохтаах, илиилэргин тобуккар ууруохтааххын.

6. Төҥкөйөн туран үстэ **"субхаана Раббия-ль-Азыым"** *(Улуу Тойонум аатырдын (эбэтэр: эҥкилэ суох))* диигин.

8. Онтон **"сэми'а-Ллааһу лимэн хамидаһ"** *(Аллаах истэр, ким Кинини уруйдаабыты)* дии-дии сискин көннөрүөхтээххин (и'тидаль оҥоруохтааххын).

9. Көнөөт **"Раббанээ лэкэ-л-хамд"** *(Тойоммут, Эйиэхэҕэ уруй-айхал)* диигин.

10. Онтон **"Аллааһу акбар"** дии-дии сиргэ диэри сүгүрүс гыныахтааххын (суддьуд оҥоруохтааххын). Этиҥ-сииниҥ сэттэ чааһа - сүүһүҥ, ытыстарыҥ, тобуктарыҥ уонна атаҕыҥ тарбахтара сири таарыйыахтаахтар.

11. Сүгүрүс гыммыт балаһыанньаҕар үстэ: **“субхаана Раббия-ль-А’ля”** *(Үрдүкү Тойонум аатырдын (эбэтэр: эҥкилэ суох))* диигин.

12. Онтон **“Аллааһу акбар”** дии-дии сискин көннөр. Хаҥас атаххын такытан үрдүгэр олор, илиилэргин ньилбэккэр (түһэххэр) уур.

13. Уонна олорон эрэн иккитэ: **“Рабби-ҕфир-лии”** *(Тойонум бырастыы гын миигин)* диигин.

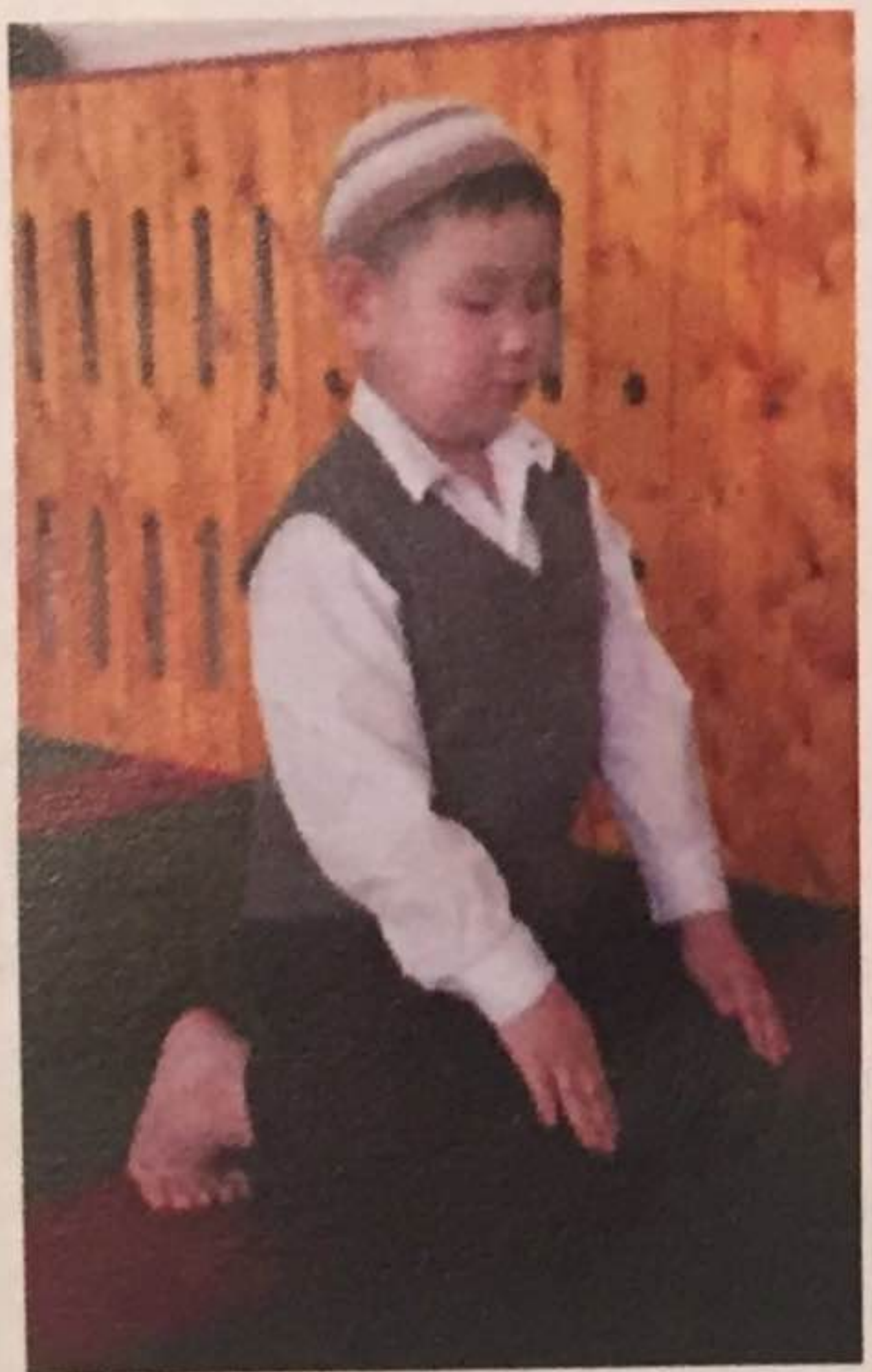

14. Онтон иккиһин сүгүрүс гын,

15. уонна үстэ: **"субхаана Раббия-ль-А'ля"** *(Үрдүкү Тойонум аатырдын (эбэтэр: эҥкилэ суох))* диигин.

16. Иккиһин сүгүрүс гыммытын кэнниттэн бастакы ракааты түмүктүүгүн.

17. Иккис ракааты ааҕаргар **"Аллааһу акбар"** дии-дии атаххар тур уонна бастакы ракааты хайдах оҥорбутуҥ курдук барытын хатылаа.

18. Онтон иккис ракаат бүппүтүн кэнниттэн туруума, хаҥас атаххын такытан үрдүгэр олор уонна **ташаһһуду** (итэҕэлгин бигэргэтэр туоһу тыллары) уонна **салаваты** (пророкка алгыс тыллары) аах. Ташаһһуду уонна салаваты ааҕаргар уҥа илииҥ тарбахта-

рын, сөмүйэҕиттэн ураты, сутуруктуу тут уонна сөмүйэҕин Аллаах Биир Таҥара буоларын туоһулааҥҥын "**<u>иллэ-Ллааһу</u>**" (Аллаахтан ураты ...) дииргэр өрө көтөх.

Ташаһһуд

Аттахиййаату-ль-мубаракяту-с-саляваату-т-таййибаату ли-Ллээһ. Ас-саляму 'алей-кэ аййуһа-н-нэбиййу ва рахмату-Ллааһи ва баракятуһ. Ас-саляму 'алей-на ва 'аля 'ибээди-Ллээһи-с-саалихиин. Ашһаду ан-лээ илээһэ <u>иллэ-Ллааһу</u> ва ашһаду анна Мухаммадан расуулю-Ллааһ.

(Аллаахха (аныыбыт) – эҕэрдэ үтүмэнин, алгыстарбытын, намаастарбытын уонна (туох баар) үтүө тылларбытын. Оо, пророк! (Баҕарабыт) эйиэхэҕэ или-эйэни, Аллаах үтүөтүн уонна алгыһын. Иллээх-эйэлээх (олоҕу) биһиги бэйэбитигэр уонна Аллаах кырдьыксыт кулуттарыгар (баҕарарабыт). Туоһулуубун – Аллаахтан ураты таҥара суох; уонна туоһулуубун – Мухаммад – Аллаах илдьитэ.)

Салават

Аллааһумма салли аля Мухаммад ва аля ээли Мухаммад кэмээ саллейта аля Ибрааһиим ва аля ээли Ибрааһиим, ва бээрик аля Мухаммад ва аля ээли Мухаммад кэмээ бээракта аля Ибрааһиим ва аля ээли Ибрааһиим, иннака, Хамиидун, Мэдьиид.

(Оо, Аллаах! Ибраһимы уонна Ибраһим дьиэ кэргэнин алҕаабытын курдук Мухаммады уонна Мухаммад дьиэ кэргэнин алҕаа. Итиэннэ Ибраһимы уонна Ибраһим дьиэ кэргэнин илгэлээбитиҥ курдук Мухаммады уонна Мухаммад дьиэ кэргэнин илгэлээ. Дьиҥ-чахчы, Эн – Ытык-Мааныгын, Албан Аattaaххын.)

19. Ол кэнниттэн бастаан уҥа диэкки төбөҕүн хайыһан баран намааскын **ас-саляму 'алейкум ва рахмату-Ллааһ** (эйэни эһиэхэҕэ уонна Аллаах үтүөтүн) диэн **таслим** (эҕэрдэ) тылларынан түмүктүүгүн, онтон хаҥас диэкки хайыһан баран ити тылларгын хатылыыгын.

20. Үөһээ этиллибитин курдук икки ракааттаах фаджр (тыҥ) намаас ааҕыллар.

21. Оттон күнүскү (зуһр), түөттүүр (аср) уонна түүҥҥү (иша) түөрт ракааттаах намаастары үөһээ этиллибитин курдук толорон баран **ташаһһуд** кэнниттэн **салаваты** аахпааххаҕын өссө эбии икки ракааты толороҕун. Ол кэнниттэн **ташаһһуду, салаваты** ааҕан баран намааһы **таслим** тылларынан түмүктүүгүн.

22. Оттон үс ракааттаах им (маҕриб) намаас үөһээ этиллибитин курдук икки ракааты толороҕун онтон **ташаһһуду** ааҕан баран өссө биир ракааты толороҕун. Ол кэнниттэн **ташаһһуд, салават** ааҕыллаллар уонна намаас **таслим** тылларынан түмүктэнэр.

Хос быһаарыы: Сарсыардааҥҥы намаас икки ракаатыгар иккиэннэригэр уонна киэһээҥҥи уонна түүҥҥү намаастар баста-

кы икки ракааттарыгар Коран иһиллэр гына ааҕыллара ордук, оттон күнүскү уонна түөттүүр намаастары искэр ааҕыллара ордук.

Тоҕо биһиги үҥэбитий?

Аллаах илдьитэ түүннэри атахтарын тилэҕэ хайыта барыар диэри үҥэр үгэстээҕэ, ону көрөн кэргэнэ Аиша биирдэ ыйыппытта: *"Оо, Аллаах илдьитэ, тоҕо инник гынаҕын (түүннэри үҥэҕин), Аллаах эн оҥорбут уонна оҥоруохтаах аньыыгын-хараҕын барытын быраастыы гыммыта дии?"*. Онуоха кини эппитэ: *"Аллаахха махтанар кулут буолаары"*.

Мусульманнар Аллаахха махтанан үҥэллэр. Намаас сүгүрүйүү биир сүүнэ көрүҥүнэн буолар. Аллаах намаас ааҕаар киһини таптыыр уонна араҥаччылыыр. Аллаах киһи аймаҕы кэрэ көрүҥнээн айбытын иһин, Ислам итэҕэлигэр киллэрбитин иһин мусульманнар Киниэхэ махтананнар намаас ааҕаллар. Ону таһынан кинилэр – Кораҥҥа суруллубут Аллаах Тылларын туһанан Аар Тойону кытта кэпсэтэллэр, олох-дьаһах аймалҕаныгар Аллаах ыйаахтарын уонна Кинини умнан кэбиспэккэ өйдүү-саныы сылдьаллар, олох бодоҥор Киниттэн өрүү салалталаах сылдьар туһугар көмө көрдөһөн Үрдүкү Аллаахтан ааттаһаллар. Аллаахха тапталларын уонна Киниттэн кутталларын бөҕөргөтөллөр. Аньыыларын-хараларын боруостууллар. Ислам сокуоннарын, сиэрин-майгытын салгыы тутуһарга кыах ылаллар.

Намаас киһини бэлэмнииир уонна сайыннарар дьарык буолар. Онон, өскөтүн намаас эҥкилэ суох оҥоһуллар буоллаҕына киһи этигэр-хааныгар, сиэригэр-майгытыгар уонна кутугар-сүрүгэр улахан туһаны аҕалар. Холобур, намаас өҥөтүнэн буолар, ыраас турук, чөл олох, бэрээдэк, дисциплина, ини-биилии сыһыан, тэҥ буолуу, социальнай сибээс уонна да атын буолар.

ЗАКЯТ

"Закят" диэн тыл "түһээн" (нолуок) уонна "баралта" (нууч. "милостыня") диэн курдук тылбаастыахха сөп. Ол гынан баран ити тыллар "закят" диэн термин суолтатын толору арыйбаттар. Закят диэн баай мусульманин Кораҥҥа суруллубут дьон араҥатыгар баайыттан-дуолуттан хайаан да сылга биирдэ

ирээттээн биэриэхтээх үбүн көрдөрөргө туттуллар термин.

Ый сылынан ааҕыллар сыл устатыгар өскөтүн эн 85 грамм кыһыл көмүскэ тэҥнээх суумманы өлөрбүт буоллаххына (эбэтэр ити суумматтан элбэҕи өлөрбүт буоллаххына), итиэннэ ити суумма ый сылын тухары бэйэҕэр баар эбит буоллаҕына, оччоҕуна эн ити суумматтан 2,5 % закят быһыытынан төлүөхтээххин. Өскөтүн эн эргинэр буоллаххына табаарыҥ сыаналанар уонна ол онтон үөһэ этиллибитин курдук быраһыан закят быһыытынан төлөнөр.

Өскөтүн атын түгэҥҥэ закят хайдах ирээттэнэрин билиэххин баҕарар буоллаххына мусульманскай учуонайдартан ыйытыаххын сөп эбэтэр онно сыһыаннаах кинигэлэртэн билиэххин сөп.

Аллаах Кораҥҥа кимиэхэ закят төлөнүллүөхтээҕин этэр:

“Дьиҥ-чахчы, харалта – дьадаҥыларга, кыамматтарга, харалтаны хомуйар уонна үллэрэр дьоҥҥо, сүрэхтэрин Исламҥа чугаһатыан баҕарар дьоҥҥо, кулуттары босхолуурга, сатаан иэстэрин төлөспөккө сылдьар дьоҥҥо, Аллаах суолугар сылдьар дьоҥҥо уонна айанньыттарга ананар. Аллаахтан ыйаах манньык. Аллаах – Билээччи, Мындыр”. (Коран, 9:60).

Биһиги тоҕо закят төлүүбүтүй?

Аллаах биһиэхэ закяты төлөөҥ диэн ыйаах биэрбитэ, ол иһин закят - Аллаахха сүгүрүйүү биир көрүҥүнэн буолар. Итиэннэ, Аллаах харалтаны биэрэр дьону таптыыр. Биһиги Аллаахха махтанан закят төлүүбүт, тоҕо диэтэххэ Кини биһиэхэ туох баар баайбытын-дуолбутун биэрэр, буларга-таларга көмөлөһөр. Ол иһин, биһиги дьадаҥыларга, кыамматтарга уонна илиилэрин ыһыктан эрэр дьоҥҥо көмөлөһөөрү закят төлүүбүт, исламскай общество сайдыытыгар бэйэбит кылааппытын киллэрээри, ислам аан дойду үрдүнэн тарҕанарыгар кыттыыны ылаары, куппутун-сүрбүтүн иҥсэ-обот санааттан ыраастаары, харчыбытыгар кулут буолбакка харчыбытын бас билээри, биһиги баайбытын-дуолбутун Аллаах харыстаатын уонна алҕаатын диэн, анараа дойдуга тиийдэхпитинэ Аллаах үтүөнэн биэрдин диэн, кыһалҕалаахтары биһиэхэ ымсыы-обот санааттан тутаары, биһиги обществобытыгар араҥанан арахсан кыргыһыыны таһаарымаары уонна экономическай кризис тахсыбатын туһугар

бэйэбит кылааппытын киллэрээри.

Эн бэйэҥ закяткын "Закят дьиэтигэр" биэриэххин сөп, биитэр киһи эрэнэр закяты хомуйуунан уонна хомуллубут үбү шариат ирдэбиллэригэр олоҕуран үллэриинэн дьарыктанар ханнык баҕар исламскай организация фондугар биэриэххин сөп.

УРАЗА (ПОСТ)

Исламскай халандаарынан[16] тохсус Рамадан ый саҕаланнаҕына мусульманнар бу ый устатыгар пост (түүр. ураза; араб. саум, сыйаам) туталлар, инньэ гынан Аллаахха бас бэринэллэрин көрдөрөллөр. Бу ыйга Аллаах албан ааттаах Кинигэтин – Корааны, пророк Мухаммадка ыытан барбыта.

Ураза тутуута диэн, сарсыарда тыҥ хатыытыттан саҕалаан киэһээ күн кииириэр диэри астан, утахтан уонна киһи кэргэнин кытары хоонньоһууттан туттунуу буолар. Ол гынан баран, өскөтүн киһи ыалдьа биитэр айаҥҥа сылдьар түгэнигэр ураза тутумуон сөп. Ол эрэн, ыалдьа сылдьыбыт киһи үтүөрэн баран, оттон айанныт дьиэтигэр тиийэн баран, иккиэн атын кэмҥэ хас күнү көтүппүттэрин тутуохтаахтар. Рамадан ый бүппүт аныгыс шавваль ый бастакы күнүгэр Ураза Бырааһынныыга[17] саҕаланар. Бырааһынныык сарсыарда мусульманнар Аллаах ураза тутарга көмөлөспүтүн иһин махтанан мечеккэ эбэтэр хонуугa бырааһынныкка аналлаах намаас ааҕаллар (үҥэллэр).

Бу улахан суолталаах сүгүрүйүү туһунан Үрдүкү Аллаах этэр: **"Оо, итэҕэйбиттэр! Эһиги иннинэ олоро сылдьыбыт дьоҥҥо соруллубутун курдук эһиэхэ ураза эмиэ сорууллар. Баҕардар, эһиги Таҥараттан куттанар буолуххут!"** (Коран, 2:183).

Ону таһынан, Аллаах этэр:

"Рамадан ыйга киһи аймахха салалта быһыытынан, итиэннэ көнө суолу ыйан биэрдин уонна үчүгэйи куһаҕантан араардын диэн Коран ыытыллыбыта. Онон, эһигиттэн ким бу ыйы көрсүбүт, ый устата ураза туттун, оттон ким ыалдьа эбэтэр айаҥҥа сылдьар эбит

---

16 Мусульманнар күнү-дьылы ыйынан ааҕыллар, ол иһин халандаардара күн сылыттааҕар 10,11 күнүнэн хойутуур.

17 Түүр. Ураза-байрам; араб. Ид аль-фитр.

буоллаҕына, атын күннэргэ туттун. Аллаах эһиэхэ чэпчэтэн биэри-эн баҕарар, ыарырҕатыан баҕарбат. Кини соруллубут больдьох устата толору тутуһаргытын баҕарар уонна Аллаах эһигини көнө суолга таһаарбытын иһин Кинини улуурҕатаргытын баҕарар. Баҕардар, эһиги махтаныаххыт". (Коран, 2:185).

Тоҕо биһиги рамадан ыйга ураза тутабытый?

Аллаах биһиэхэ ураза тутуҥ диэн соруйбута, ол иһин биһиги Кини соруйбутун толороммут ураза тутабыт, тоҕо диэтэххэ, Кини ураза тутар дьону таптыыр. Кини биһигини уонна киһи аймаҕы барытын көнө суолунан ыытаары рамадан ыйга Коран ыыппытын иһин махтанан ураза тутабыт. Биһигини Аллаах Кораҥҥа итэҕэйэр дьон иһигэр талан киллэрбитигэр махтанан ураза тутабыт. Кини биһиэхэ Кораны харыстыырбытыгар, ааҕарбытыгар, өйдүүрбүтүгэр уонна Коран ыйаахтарынан салайынарбытыгар көмөлөһөр. Биһигини Аллаах аска-үөлгэ иҥсэбитин салайа үөрэнэрбитин баҕарар. Биһиги аһаары олох олоруо суохтаахпыт, биһиги олох олороору аһыахтаахпыт. Ураза биһигини бобуулаах астан-үөлтэн, баайтан-дуолтан аккаастанарга бэлэм буолар кыаҕы иитэр, кыһалҕаҕа баттатан оҕолуун-уруулуун аччык сылдьар эрэй-муҥ олохтоох, кыаммат дьон туһунан санатар, Аллаах биһигини күндүлээбититтэн кинилэри кытта үллэстэргэ үөрэтэр. Ураза бириэмэтигэр биһиги баҕа санааларбытыттан туттунан Коран ыытыллыбыт ыйыгар сырабытын сүгүрүйүүгэ анаан куппутугар-сүрбүтүгэр болҕомто уурабыт, Аллаахха сыһыаммытын саҥаттан көрүнэбит, Киниэхэ бас бэринэрбитигэр тулуур иитинэбит.

Ураза туппут соболоҥмутун Аллаах Тиллии Күнүгэр наҕараадалыа.

ХАДЖ (ЫТЫК СИРГЭ БАРАН КЭЛИИ)[18]

Хадж диэн Меккаҕа баар Аллаах Ытык Дьиэтигэр – Каабаҕа, Аллаах ыйааҕынан сүрүн сиэри-туому толорор сыаллаах-соруктаах баран кэлии (паломничество). Сокуоннай сааһын

18 Сиһилии хадж хайдах оҥоһулларын туһунан анал исламскай литератураттан билиэххин сөп.

сиппит уонна хадж оҥорорго айаны уйунар доруобуйалаах, үп өттүнэн барар-кэлэр кыахтаах хас биирдии мусульманин олоҕор биирдэ хадж оҥорор эбээһинэстээх. Хадж оҥоруута уонна сиэрин-туомун толоруута Ислам тосхоллорун (принциптарын) араас өттүттэн бигэргэтии буолар. Хадж оҥорор киһи Ислам историятыгар олорон ааспыт, пророктары - Ибраһимы, Исмаилы уонна Мухаммады кытта ыкса сибээстээх улахан суолталаах түгэннэри санаан ылар.

Хадж сиэрэ-туома зу-ль-хиджа ый[19] бастакы аҥарыттан толоруллар. Бу ый тохсус күнүгэр хадж биир саамай улахан сиэрэтуома толоруллар, чуолаан – Арафат хочотугар туруу. Манна хадж оҥоро кэлбит дьон бары мустар, арыт киһи ахсаана икки аҥаар мөлүйүөҥҥэ диэри тиийэр. Хадж оҥорооччулар – хаджилар, Арафат хочотугар сылдьар кэмнэригэр Аллаахтан ааттаһаллар, Кини иннигэр аньыыларын билинэллэр, Кини аһыныгас санаатыгар эрэнэн бырастыы гыннара сатыыллар. Бу сиэр-туом киһи аймахха Тиллии Күнүгэр буолуохтаах сүүнэ көрсүһүүнү санатыахтаах. Аныгыс, зу-ль-хиджа онус күнэ – мусульманнар саамай улахан бырааһынньыктарын – Кэрэх Бырааһынньыгын[20] күнэ бу күҥҥэ мусульманнар сүөһүлэри кэрэх биэрэллэр. Ол кэнниттэн Меккаҕа төннөллөр уонна Кааба тула сэттэтэ эргийэллэр. Бу күҥҥэ бырааһынньыкка аналлаах намаас кэнниттэн мусульманнар Меккаҕа эрэ буолбахха, ханна баҕарар олорор сирдэригэр тэбиэннэри, ынахтары уонна хойдору кэрэх биэрэллэр. Кэрэх биэрэр сиэр-туом хадж биир хайаан да толоруллуохтаах үгэһинэн буолар, тоҕо диэтэххэ, бу үгэс Аллаах пророга Ибраһим өрөгөйдөөх кэрэҕин санатыахтаах. Аллаах Ибраһимҥа суос-соҕотох уолгун Исмаилы Миэхэ кэрэх биэр диэн Ибраһим төһө иһирэҕин, бэриниилээҕин тургутан көрөөрү соруйбутугар кини уолун хабарҕатын быһа сотоору турдаҕына Аллаах тохтотон, Исмаил оннугар кэрэх быһыытынан хой ыыппыта. Ол хойу Ибраһим кэрэх биэрбититтэн ыла бу үгэс бүгүҥҥү күннэргэ диэри Исламҥа толоруллар. Хадж сиэрдэрин-туомнарын толорон баран Мединаҕа баар пророк Мухаммад мичиэтигэр баран намаас ааҕыаххын сөп, бу мичиэккэ намаас ааҕыы улуу дьыаланан ааҕыллар. Сардаҥалаах Мединаҕа тиийэн баран пророк Мухаммад уҥуоҕар уонна кини дьоһун-мааны арыалдьыттарын уҥуохтарыгар тиийэн эҕэрдэҕин тиэрдиэххин сөп.

19 Ый сылын уон иккис ыйа.
20 Түүр. Курбан байрам; араб. Ид аль-адха

Тоҕо биһиги хадж оҥоробутуй?

Биһиги Аллаах соруйбутугар бас бэринэн хадж оҥоробут, итиэннэ, Кини биһиэхэ доруобуйа, баай-дуол уонна оҕо-уруу биэрбитигэр махтанан. Аллаах Ытык Дьиэтин - Кааба тула биһиги сэттэтэ эргийэн Аллаах аатын аатырдаары хадж оҥоробут. Сир үрдүгэр Аллаахха сүгүрүйэргэ анаан-минээн тутуллубут Дьиэнэн Кааба буолар. Бу дьиэни Аллаах пророга Ибраһим уолунаан Исмаиллыын Аллаах сорудаҕынан туппуттара. Аан дойду мусульманнара бука бары үҥэллэригэр хайыһар хайысхаларын (араб. кибла) аттыгар тиийэн үҥээри биһиги хадж оҥоробут. Арафат хочотугар тиийэн Аллаах туһунан санааҕа бэринэн куппутун-сүрбүтүн ыраастаары уонна аньыыбытын-харабытын билинээри хадж оҥоробут. Аллаах дьоһун-мааны илдьитэ Ибраһим уолунаан Исмаиллыын тохтоон сүгүрүйэ сылдьыбыт сирдэрин көрөөрү... Көнө суол сирдьитэ Мухаммад төрөөбүт, улааппыт, арыллыыны ылыммыт, Аллаах сардаҥатын тарҕатарыгар эрэйи-муҥу көрө-көрө охсуспут Ытык Сирин көрөөрү... Аан дойду муннуктарыттан кэлэ турар мусульманнары кытта көрсүһээри, төһө да биһиги ардыбытынан омугугунан, дьүһүммүтүнэн, олохпут-дьаһахпыт таһымынан уонна да атын сирдээҕи олоххо сыһыаннаах көрдөбүллэринэн арахсыы баарын үрдүнэн дьиҥнээх ини-биилии сыһыаны, тэҥнэһиини, бэйэ бэйэҕэ көмөлөһүүнү уонна тапталы көрөөрү... Тулуурдаах, бэйэни олук уурар кыахтаах, судургу санаалаах уонна киһи кутугар сыһыаннаах атын көстүүлэри сайыннара үөрэнээри... Тоҕо диэтэххэ, биһиги бары итэҕэстээхпит. Хадж кэнниттэн туох баар аньыыбытыттан-харабытыттан барытыттан ыраастанан баран, ыраас төннөн, ыраас олохпутун Аллааҕы кытта көрсүһүөхпүтүгэр диэри харыстыахпыт диэн эрэллээх саҥа олоҕу саҕалаарыы. Быйаҥнаах ырайга Аллаах биһигини киллэриэхтин! Амин!

5 БАС

ИТЭҔЭЛГИН ХАЙДАХ САЙЫННАРЫАХХЫН СӨБҮЙ?

Өскөтүн эн Исламы бигэ итэҕэйэн туран ылынар буоллаххына, эн олоххун ыраас илиистэн саҕалыыгын. Аллаах Ислам ылыныаҥ иннинэ оҥорбут аньыыгын-хараҕын бүүс бүтүннүүтүн Исламы ылыммыккын иһин бырастыы гынар.

Эйиэхэҕэ Исламы ылыныы Исламҥа саҥаттан төрөөһүн кэриэтэ. Ол аата эн, Ислам олуонатыгар улаатыахтааххын уонна сайдан иһиэхтээххин, оттон ону дьэ хайдах ситиһиэххэ сөбүй?

Бастатан туран, Ислам туһунан билиин ханыахтаах. Билииҥ кэҥиир, өскөтүн:

- Коран аахтаххына;
- Коран сорох быһаарыларын кытта билистэххинэ;
- Пророк эппит тылларын, тугу гыммытын Сунна ттан булан аахтаххына;
- Пророк олоҕун туһунан кинигэлэри аахтаххына;
- Ислам туһугар сүүрбүт-көппүт биллиилээх дьоннор олохторун туһунан, ону таһынан Ислам тарҕанарыгар сыралаһан уурбут, киһи аймаҕы Исламы кытта билсиһиннэрбит биһиги кырдьыксыт өбүгэлэрбит олохторун туһунан аахтаххына;
- Итиэннэ эн Исламҥын сайыннарыаҥ, өскөтүн бээтинсэ аайы мичиэккэ буолар дьум'а[21] намаас иннинэ тиийэн имам хутбаны[22] этэрин иһиттэххинэ уонна атын мусульманнары кытта бииргэ намаас аахтаххына;
- Ону таһынан, икки бырааһынньык намаастарыгар кыттыыны ылан, имам хутбатын иһиттэххинэ;
- Ыарырҕаппат буоллаххына күн аайы мичиэккэ биэстэ үҥнэххинэ;
- Итэҕэли үөрэтэр уруоктарга сырыттаххына;
- Төһө кыалларынан исламскай учуонайдары, мичиэттэр имамнарын уонна итэҕэли тарҕатааччылары кытта сибээс олохтооҥҥун кинилэртэн билбэт боппуруостаргын ыйыталастаххына;
- Итэҕэлгэ быһаарсар мусульманины кытта доҕордоһо сатааххына; кини эйиэхэ уһуйааччы быһыытынан сылдьан эн билбэтэххин, тугу кыайан өйдөөбөтөххүн быһааран иһиэҕэ.
- Ону таһынан элбэҕи өйдүүр гына атын эрэллээх кинигэлэри ааҕаҥҥын сүгүрүйүүгэ, дьиэ-кэргэҥҥэ, сиэргэ-

21 Мусульманнар хас бээтинсэ аайы күнүс мичиэккэ мустан намаас ааҕар эбээһинэстээхтэр, ол намааһы – дьум'а диэн ааттыыллар.

22 Проповедь, тыл этиитэ.

майгыга, экономикаҕа уонна да атын уопсай чэрчилээх боппуруостарга сыһыаннах Ислам ыйаахтарын туһунан элбэҕи билиэҕиҥ; Ислам хайдах суолу тутуһарын туһунан, Аар дойду, киһи уонна олох туох туһугар айыллыбытын туһунан билиэҕиҥ. Ислам аҥардас итэҕэл эрэ буолбатах, ислам – сүрүн социальнай оҥоһуу уонна олох көрүҥэ.

Иккиһинэн, Исламҥын сайыннарыаххын сөп, өскөтүн тулалыыр эйгэҕэр үтүөнү оҥордоххуна уонна эбии сиэри-туому тутуһан сүгүрүйдэххинэ, холобур:

- үөһэ этиллибит биэс фард намааһынан муҥурдаммакка, ону таһынан күҥҥэ биэстэ намаас ааҕаргар эбии сунна[23] намаас аахтаххына;

- ол эбэтэр, закят уураахыттан таһынан эбии дьадаҥыларга уонна кыһалҕаҕа баттаммыттарга садака (харалта) биэрдэххинэ;

- ол эбэтэр, рамадан ыйга буолар уразаттан туспа уразата туттаххына;

-

- ол эбэтэр, исламскай общество сайдыытыгар кыттыыны ыллаххына;

- ол эбэтэр, Исламҥа доҕотторгуттан кими эмэ угуйа сатаатаххына.

6 БАС

ИТЭҔЭЛГИН ХАЙДАХ ХАРЫСТЫАХХЫН СӨБҮЙ?

Өскөтүн, эн Ислам ылыннаххына, быйаҥнаах баайга-дуолга тиксибит киһи курдук буолуоҥ, ол гынан баран, хаһан баҕарар баай киһи баайыгар ымсыырар киһи элбэх буолар, кинилэр эн баайгын-дуолгун уора-талыы сатыахтара. Билигин эйиэхэ Ис-

23 Намаас икки көрүҥнээх: "фард" – хайаан да толоруллар, уонна "сунна" – толоруллара ордук, булгуччута суох, киһи бэйэтин баҕатынан толорор намаастара

лам илгэтэ баар, ол иһин сорох дьон эйигин саҥа итэҕэлгиттэн тэйитэ сатыаҕа. Сорох дьон эйигин күлүү гына сатыахтара, итэҕэлгиттэн тэйитэ сатаан баайынан-дуолунан, арыгынан, күүлэй олоҕунан абылыы сатыахтара. Кинилэр Исламы эн харахха түһэрэ, онон-манан киирэн эйигин саарбахтата сатыахтара.

Иччилэр истэриттэн абааһылар эйиэхэ биллибэттик сипсийэ сатыахтара: *"Ама эн бэйэҥ итэҕэлгиттэн, аҕаҥ-эһээҥ итэҕэлиттэн аккаастанан атыттар итэҕэллэрин ылынаары гынаҕын дуо? Ама эн хайаан, эйигин үҥэргэ күһэйэр, астан туттуннарар, ону таһынан харчыгын бараттарар итэҕэли ылынаары гынаҕын дуо? Эйиэхэ арыгы иһэргин, ону гынаргын, маны гынаргын бобор итэҕэли ылынаары гынаҕын дуо?"* – дии-дии, тохтото сатыахтара. Онон иччилэр истэриттэн абааһы сипсийэн киирэн бардаҕына алларaa бэриллэр тыллары аах:

"Рабби, а'уузу би-кэ мин һамазаати-ш-шайаатыын, ва а'уузу би-кэ, Рабби, ай-йахдуруун".

"Тойонуом, көрдөһөбүн Эйигиттэн абааһылар абыланнарыттан миигин харыстаа, Тойонуом, миигин кинилэр буулаабаттарын гына өрүһүй". (Коран, 23:97-98)

Ону таһынан Коран үс бүтэһик сууратын "Истиҥ итэҕэл" (Аль-Ихлас), "Тыҥ хатыыта" (Аль-Фаляк) уонна "Дьон" (Ан-Наас) диэн сууралары ааҕар буол.

Суура «Аль-Ихляс»

1. Куль: һува-Ллааһу Ахад,
2. Аллааһу-с-Самад,
3. Лэм йэлид ва лэм йуулэд,
4. Ва лэм йэкуль-лэһуу куфуван ахад.

1. "Эт: Кини – Аллаах – Биир,
2. Кини - Мэҥэ:
3. төрөппөтөҕө да, төрөөбөтөҕө да,
4. онон Киниэхэ тэҥнээх туох да суох".

Суура «Аль-Фаляк»

1. Куль: а'уузу би-Рабби-ль-фаляк,
2. Миҥ шарри маа халяк,
3. Ва миҥ шарри ҕаасикин изаа вакаб,
4. Ва миҥ шарри-н-наффаасаати фи-ль-укад,
5. Ва миҥ шарри хаасидин изаа хасад.

1. Эт: харыстаа миигин – тыҥ хатыытын Аар Тойоно,
2. айбытыҥ мөкүтүттэн,
3. хараҥардаҕына тахсар мөкүттэн,
4. бүүрүк үрэр дьахталлар мөкүлэриттэн,
5. ымсыы киһи ымсыырар мөкүтүттэн.

Суура «Ан-Наас»

1. Куль: а'уузу би-Рабби-н-наас,
2. Мэлики-н-наас,
3. Илээһи-н-наас,
4. Миҥ шарри-ль-васваасиль-ханнаас,
5. Эллезии йувасвису фии судуури-н-наас,
6. Мина-ль-дьиннати ва-н-наас.
1. Эт: харыстаа миигин – киһи аймах Аар Тойоно,
2. киһи аймах Баһылыга,
3. киһи аймах Таҥарата,
4. сүтэ-сүтэ сипсийээччи мөкүтүттэн,
5. кини киһи аймах түөһүгэр [агдатыгар, сүрэҕэр] сипсийэр,
6. иччилэр уонна киһи аймах быыһыттан.

7 БАС

ДЬОННО ИСЛАМЫ ТИЭРДИИ

Биһиги пророкпут Мухаммад, эйэни киниэхэ уонна Аллаах алгыһын, этэн турардаах:

"Өскөтүн эйигинэн Аллаах көнө суолга биир эмит киһини таһаардаҕына, кыһыл тэбиэннэрдэниэххинээҕэр эйиэхэ ол быдан ордук буолуо[24]*".*

---

24 Араабтарга кыһыл тэбиэн элбэх баай-дуол быһыытынан ааҕыллара.

Итиэннэ кини этэрэ:

“Атыттары көнө суолга ыҥырбыт киһи, кинини батыспыт дьон соболоҥнорун саҕаны ылыаҕа, ону таһынан кинини батыспыт дьон соболоҥо онтон сылтаан аччыа суоҕа”.

Исламҥа билэр дьоҥҥун ыҥыра сатаа. Саамай чугас дьоҥҥуттан саҕалаа: төрөппүттэргиттэн, кэргэҥҥиттэн, оҕолоргуттан, бииргэ төрөөбүттэргиттэн, аймахтаргыттан уонна доҕотторгуттан.

Аллаах Бэйэтин илдьитигэр Мухаммадка, эйэни киниэхэ уонна Аллаах алгыһын, эппитэ:

“Чугас аймахтаргын сэрэт” (Коран, 26:214).

Дьиҥнээх итэҕэл диэн тугун кинилэргэ быһааран биэр уонна кинилэргэ Исламҥа интэриэстэ үөскэтэ сатаа. Ислам ылыннахтарына кинилэргэ Аллаах орто уонна анараа дойдуларга илгэлээх олоҕу биэриэм диэн тылын биэрбитэ диэн кинилэри үөрт. Киһи аймахха салалта быһыытынан Аллаах ыыппыт Кинигэтигэр Кораҥҥа уонна орто дойдуну Аллаах аһынан ыыппыт илдьитигэр Мухаммадка итэҕэйбэтэхтэринэ Аллаах уордайыаҕа диэн сэрэт. Исламҥа кинилэри ис сүрэххиттэн, иэйэн-куойан туран угуй уонна бэйэҥ кинилэргэ үтүө холобур буол. Дьоҥҥо үтүөнү оҥоро уонна көмөлөһө сатаа, инньэ гынаҥҥын, эн Исламҥа дьону тылгынан уонна дьыалаҕынан ыҥырар буолуоҕуҥ. Оччоҕуна, Аллаах баҕардаҕына кинилэри көнө суолга таһаарыа, онон эн ыҥыраргар сотору эппиэттиэхтэрэ уонна эн тылларыҥ дьиҥ буолалларын билиэхтэрэ уонна хайаан да Исламы ылыныахтара уонна Исламы таптыыр буолуохтара. Дьоҥҥо Ислам туһунан кэпсииргэр уонна ыҥыраргар эн мындырдык сыһыаннаһыахтааххын уонна дьону кытта эйигин өйдүүр гына кэпсэтиэхтээххин, араабтар номохторун быһыытынан *“хас биирдии түгэн бэйэтэ тус тыллаах”*.

Үрдүкү Аллаах этэр:

“(Дьону)Тойонуҥ суолугар мындырдык уонна үтүө тылынан ыҥыр, уонна уран тылынан мөккүс. Дьиҥ-чахчы, Тойонуҥ ким

Кини суолуттан туораабытын уонна ким көнө суол үстүн баран иһэрин үчүгэйдик билэр". (Коран, 16:125).

Ислам туохха олоҕурарын сөпкө өйдүүр туһуттан араабтылын үөрэтэрин ордук буолуо. Арааб тылын билэр буоллаххына, Ислам туһунан тылларын Аллаах Тылыгар, Кини илдьитин Мухаммад тылларыгар уонна исламскай учуонайдар тылларыгар олоҕуран ыйааһыннаах буолуо.

8 БАС

БОБУУЛААХ

Аллаах сокуона (шариат) киһи итэҕэлин, олоҕун, баайын-дуолун, өйүн-санаатын уонна дьиэ-кэргэнин харыстыыр сыаллаах. Аллаах маны ситиһэр сыаллаах киһи аймахха буортулаах аһы-үөлү, быһыыны-майгыны боппута. Кылгастык Исламҥа туох бобуулааҕын кытта билсиҥ.

Бобуулаах ас:

Аллаах Кораҥҥа этэр:

3. Эһиэхэ бобуллубута: бэйэтэ өлбүт сүөһү этэ, хаан, сибинньэ этэ, Аллаах туһугар өлөрүллүбэтэх сүөһү этэ, муомахтанан өлбүт сүөһү этэ, дөйүтэн өлөрүллүбүт сүөһү этэ, охтон өлбүт сүөһү этэ, кэйиллэн өлбүт сүөһү этэ, адьырҕа кыыл туппут этэ – өскөтүн өлө илик буоллаҕына сиэри-туому тутуһан өлөрдөххүтүнэ көҥүллэнэр, кэрэх тааска өлөрүллүбүт сүөһү этэ; ону таһынан оноҕоһунан билгэ[25]. Ити барыта эһиэхэ сидьиҥ быһыы буолар. Бүгүн итэҕэйбэт дьон эһиги итэҕэлгититтэн сылтаан санаалара түстэ. Онон кинилэртэн куттанымаҥ, Миигиттэн куттаныҥ. Бүгүн Мин эһиэхэ итэҕэлгитин тупсаран (сайыннаран, толорон, ситэрэн) биэрдим уонна Бэйэм илгэбин эһиэхэ ситэрэн биэрдим итиэннэ Исламы эһиэхэҕэ итэҕэл быһыытынан биһирээтим. Оттон кыһалҕа кыһарыйан аччыктаан аһаабыт киһини, аньыыга-хараҕа ылларан буолбатах (буоллаҕына), дьиҥ-чахчы, Аллаах – Быраастыы Гынааччы, Аһыныгас (буоллаҕа).

4. Кинилэр эйигиттэн туох кинилэргэ көҥүллэнэрин ыйытал-

25 Холобур, тэриэлкэ сүүрдүүтэ, хаартынан таайы, остуол сүүрдүүтэ, бэһилэх көрүү, иннэ хамсатыы, хамыйах быраҕыы уо.д.а.

лар. Эт: Эһиэхэ үтүө-мааны көҥүллэнэр. Оттон эһиги үөрэппит адьырҕаларгытын, ыттаргытын, Аллаах эһигини хайдах кинилэри эрчийэргэ үөрэппитин курдук үөрэтэҕит. Онон эһиэхэ тугу тутан аҕалбытыттан аһааҥ уонна онно Аллаах аатын ахтан ааһаарыҥ. Аллаахтан сэрэниҥ! Аллаах түргэнник аахсар!
5. Бүгүн эһиэхэ үтүө-мааны ас көҥүллэннэ. Кинигэ бэриллибит дьон[26] аһа-үөлэ эһиэхэ көҥүллэнэр, эһиги аскыт-үөлгүт кинилэргэ эмиэ көҥүллэнэр... (Коран,5:3-5)

Ону таһынан Аллаах этэр:

Оо, итэҕэйэр дьон! Дьиҥ-чахчы, арыгы, сүүйсүүлээх ооньуулар, кэрэх мастар уонна оноҕоһунан билгэ – абааһы үлэтин-хамнаһын быртаҕа. Онон мантан барытыттан туора сылдьыҥ, баҕардар дьоллоох буолуоххут.

Дьиҥ-чахчы, абааһы арыгынан уонна сүүйсүүлээх ооньууларынан эһиги икки ардыгытынан өстөһүүнү уонна бэйэ-бэйэни абааһы көрүүнү үөскэтэ сатыыр уонна Аллааҕы өйдүү-саныы сылдьаргытын уонна намаас ааҕаргытын тохтотуон баҕарар. Эһиги өссө да сөп буолбатыгыт дуо? (Коран, 5:90,91)

Бобуулаах быһыы-майгы:

Аллаах Кораҥҥа этэр:
"Эт: "Кэлиҥ, Тойоҥҥут эһиэхэ тугу боппутун ааҕан иһитиннэриэм: "Киниэхэ кими да кыттыһыннарымаҥ[27], төрөппүттэргитигэр үтүөнү оҥоруҥ. Оҕолоргутун кыаныа суохпут диэн өлөртөөмөҥ, Биһиги хааччыйабыт аһынан-үөлүнэн эһигини уонна кинилэри. Сидьиҥ быһыыттан туора сылдьыҥ, көстөр-көстүбэт да быһыыттан. Киһи тыынын быһымаҥ, Аллаах киһи тыынын быраава суох быһары боппута. Бу – Аллаах эһиэхэ кэриэс тыла, баҕар эһиги өйдүөххүт. Ту-

---

26 Иудейдар уонна христианнар.
27 Исламҥа саамай улахан Аллаах бырастыы гыммат аньыытынан – Киниэхэ кими-тугу эрэ сүгүрүйэргэр кыттыһыннарыы буолар, термин быһыытынан "ширк" диэн тыл туттуллар. Аллаах Кораҥҥа этэр: «Аллаах Киниэхэ кыттыһыннарыыны бырастыы гыммат, ол гынан баран онтон атыны баҕарбыт киһитигэр бырастыы гынар. Аллааххa кыттыһыннарар киһи, мунан баран сылдьан». (4:116)

лаайах оҕо баайын-дуолун тытыман, [өскөтүн туттар буоллаххытына] киниэхэ туһалаахха эрэ туттуҥ уонна сааһын ситиэр эрэ диэри. Кээмэйдииргитигэр уонна ыйыыргытыгар кырдьыгы тутуһуҥ. Биһиги киһи кыайарын эрэ киһиэхэ сүктэрэбит. Кырдьыгы эрэ этэр буолуҥ, бэл диэтэр аймаххытыгар сыһыаннаахха. Аллааҕы кытта дуогабаргытын тутуһуҥ. Бу - Аллаах эһиэхэ кэриэс тыла. Баҕар эһиги бу санатыыны ылыныаххыт. Онон бу – мин көнө суолум. Бу суолу батыҥ, атын суоллары батыман, тоҕо диэтэххэ [ол суоллар] Кини суолуттан туоратыахтара. Ити – Кини эһиэхэ кэриэс тыла. Баҕар эһиги дьулайыаххыт". (Коран 6:151-153)

Биирдэ Аллаах илдьитэ эппитэ: *"Сэттэ иэдээнниэх аньыыттан туора сылдьыҥ"*. Онуоха дьон киниттэн ыйыппыта: "Оо, Аллаах илдьитэ, ол туох аньыыларай?". Ону кини эппитэ: *"Аллааҕы кытары тэҥҥэ атыттарга сүгүрүйүү, абынан дьарыгырыы, киһини өлөрүү, Аллаах киһини ырааба суох өлөрөрү боппута, хаччыны бырыаһыаҥҥа биэрии (эбэтэр ылыы), тулаайах оҕо баайын-дуолун сиэһин, сэрии кэмигэр күрээһин уонна киһи үөйбэтэх өттүттэн ытык-мааны итэҕэйэр дьахталлары көссүүлэһиигэ балыйыы"*.

9 БАС

АЛЛААХ АРАҤАЧЧЫЛЫЫР ДОҔОТТОРО

Аллаах араҥаччылыыр доҕотторугар киирсэллэр - Аллаах таптыыр уонна Аллааҕы таптыыр дьиҥнээх мусульманнар. Аллаах араҥаччылыыр доҕорунан буолар - Аллаахха итэҕэйбит уонна Кини соруйбутун толорор хас биирдии кырдьыксыт киһи. Оннук дьон манньатынан буолар, орто дойдуга дьоллоох олох, оттон олохторо быстыбытын кэннэ ырайга тахсан Аллаахха чугаһыахтара. Ол гынан баран, кинилэр өлөн баран кимиэхэ да көмөлөһөр кыахтара суох буолар, оттон тыыннаахтарыгар киһи кыаҕа көҥүллүүрүнэн эрэ көмөлөһөр кыахтаахтар[28].

Үрдүкү Аллаах кинилэр тустарынан этэр:

"Биллэн турар, Аллаах араҥаччылыыр дьонугар куттал суоһаабат, кинилэр хомойуо суохтара. Тоҕо диэтэххэ, кинилэр

28 Сорох дьон, ытык дьон өлөн баран ааттастахха көмөлөһөр дии саныыр. Бу улахан аньыы, Аллаахха кыттыһыннарыы буолар.

итэҕэйэллэр уонна Аллаахтан эрэ толлоллор. Кинилэргэ орто уонна анараа дойду туһунан үтүө сурах туһуланар. Ол туһунан Аллаах Тыллара уларыйбаттар, онон, ити - улахан ситиһии" (Коран, 10:62-64)

Кырдьыксыт мусульманин буол, оччоҕо кинилэр истэригэр киириэҥ.

Үрдүкү Аллаах этэр:

"Аллаах уонна илдьит тылын истэр дьон, Аллаах илгэлээбит дьонун кытта - пророктары, кырдьыгы тутуһааччылары, муҥнаахтары уонна кырдьыксыттары кытта бииргэ буолуохтара. Доҕор быһыытынан кинилэр хайдах курдук кэрэлэрий". (Коран, 4:69)

Аллаах доҕотторугар киирсэллэр - Кини дьоһун-мааны илдьиттэрэ, ол илдьиттэргэ ис сүрэхтэринэн итэҕэйэн кинилэри кытта бииргэ сылдьыбыт дьон, олор истэригэр киирсэллэр — Мухаммады кытта бииргэ сылдьыбыт дьон[29] уонна итэҕэйээччилэр ийэлэрэ - кини кэргэттэрэ. Кинилэртэн чулууларынан буолаллар, тыыннаах сылдьан ырайга тахсалларын туһунан үтүө сурах истибит уон сахаб. Кинилэр — Исламы аан маҥнай ылынан, талыллыбыт албан ааттаах сахабтар буолаллар, кинилэр — кытаанах санаалаахтарынан, Аллаах суолугар бэйэлэрин кэрэйбэттэринэн аатырбыттара. Ол уон сахаб истэриттэн инники күөҥҥэ түөрт кырдьыксыт халиф сылдьар. Кинилэри Аллаах илдьитэ өлбүтүн кэнниттэн мусульманнар исламскай Халифаты салайааччыларынан талбыттара. Ол дьонунан буолаллар:

Абу Бакр ас-Сиддик (634 с.өл.),
Умар ибн аль-Хаттаб (644 с.өл.),
Усман ибн Аффан (656 с.өл),
Али ибн Абу Талиб (661 с.өл).

Ырайга тахсалларын туһунан үтүө сурах истибит сорох чулуу сахабтарынан буолаллар: Аз-Зубайр ибн аль-Аввам, Саъд ибн Абу Ваккас, Тальха ибн Убайдаллах, Абд ар-Рахман ибн Ауф, Абу Убейда Амир ибн аль-Джаррах уонна Саид ибн Зейд (дуоһуйдун Аллах кинилэртэн уонна да атын сахабтартан).

29 Исламҥа термин быһыытынан кинилэри "сахабтар" диэн ааттыыллар.

10 БАС

ДЬИҤНЭЭХ МУСУЛЬМАНИН

– Мусульманин кырдьыксыт, кини хаһан да албыннаабат.

– Мусульманин эппит тылыгар турар, эрэллээх, кини хаһан да таҥнарбат.

– Мусульманин биир итэҕэллээхтэрин хобулаабат.

– Мусульманин хорсун, кини туохтан да куттаммат.

– Мусульманин дьиҥи туруорсарыгар тулуурун көрдөрөр уонна куттаммакка баары этэр.

– Мусульманин дьону кытта сыһыаныгар кырдьыгы тутуһар, кини ким да быраабын күөмчүлээбэт уонна кимиэхэ да күөмчүлэппэт, кини дьоһун санаалаах уонна бэйэтин кимиэхэ да баттаппат.

– Мусульманин тугу эрэ оҥорооруу гыннаҕына чугас дьонун кытта сүбэлэһэр уонна Аллаахха эрэнэр.

– Мусульманин ылсыбыт дьыалатын үрдүк таһымнаахтык оҥоро сатыыр.

– Мусульманин көрсүө-сэмэй уонна амарах, кини атыттары үтүөнү оҥоррго угуйар уонна бэйэтэ үтүөнү оҥорор, кини куһаҕаны оҥороруу бобор уонна бэйэтэ куһаҕантан туоруур.

– Мусульманин Аллаах Тылын өрө тутар уонна Исламҥа киһи аймаҕы угуйар.

11 БАС

ДЬИҤНЭЭХ МУСУЛЬМАНКА

Исламҥа, кэрэ аҥарга бастатан туран ийэҕэ, эбээҕэ, эдьиийгэ, балтыга, кыыс оҕоҕо курдук сыһыаннаһаллар.

– Кини Аллаахха итэҕэйиэхтээх, Киниэхэ бас бэриниэхтээх уонна Кинини таптыахтаах.

– Кини Мухаммад пророческай миссиятыгар итэҕэйиэхтээх.

– Үҥүөхтээх, ураза тутуохтаах, закят төлүөхтээх, хадж оҥоруохтаах, атынньык эттэххэ, Аллаахха толору сүгүрүйүөхтээх.

– Эр киһи курдук шариат ууразхтарын толору тутуһуохтаах.

– Оҕолорун Исламҥа уонна кини сиэригэр-майгытыгар олоҕуран иитиэхтээх, кинилэри көрүөхтээх-истиэхтээх.

Эр киһиттэн ураты киниттэн туспа ирдэнэр:

– Сирэйиттэн уонна илии салбаҕыттан ураты этин-сиинин бүүс-бүтүннүү бүрүнүөхтээх[30].
– Ыйдааҕытын кэмигэр намаас ааҕыа, ураза тутуо, Коран ааҕыа уонна мичиэккэ киириэ суохтаах.
– Ыйдааҕыта бүппүтүн эбэтэр оҕоломмутун кэннэ кэлэр хаан тохтообутун кэнниттэн толору суунуохтаах, ол кэнниттэн, өскөтүн рамадан саҕана ыйдааҕыта кэлэн кыайан ураза туппатах күннэрин иэс курдук тутуохтаах, оттон ыйдааҕытын саҕана көтүппүт намаастарын хатылыыра ирдэммэт.
– Дьум'а намааска сылдьара ирдэммэт.
– Мусульманка христианиҥҥа, иудейга, атын итэҕэллээх ол эбэтэр итэҕэлэ суох киһиэхэ кэргэн тахсар бырааба суох. Этиллибит дьон ис сүрэхтэриттэн Исламы ылыннахтарына эрэ бииргэ, кэргэн тахсыан сөп.

12 БАС

ЗИКР[31] уонна ДУА[32]

Тугу эмит аһыаҥ-иһиэҥ иннинэ: "Би-сми-Ллээһ" (Аллаах туһугар; Аллаах аатынан) - диир буол. Аһыыргар-иһэргэр уҥа илиигинэн аһыыр-иһэр буол, хаҥас илиигин туттума.

Аһаан-иһэн бүтэн баран: "Аль-хамду ли-Ллээһ" (Уруй-айхал Аллаахха) – диир буол.

Ини-биигин мусульманины көрүстэххинэ кинилиин илии тутус, мичээрдээ уонна: "Ас-саляму алейкум ва рахмату-Ллааһи ва баракятуһ" (Эйэни эһиэхэ, Аллаах үтүөтүн уонна алгыһын) – диир буол. Өскөтүн эйиэхэ кини маҥнай эҕэрдэ тылларын эттэҕинэ, кини эхэ эн: "ва алейкум ас-салям ва рахмату-Ллааһи ва баракятуһ" (эйиэхэ эмиэ эйэни, Аллаах үтүөтүн уонна алгыһын) – диэн эппиэттиир буол.

30 Былыр саха кыыһа хайаан да аҥнах (хиджаб) кэтэр этэ, бу үтүө үгэс билигин умнуллубут.
31 "Зикр" диэн Аллааҕы наар өйдүү-саныы сылдьыыны уонна Кинини сүрүн түгэҥҥэ ахтан ааһыыны ааттыыллар.
32 "Дуа" диэн Аллаахтан көрдөһүүнү, Киниттэн ааттаһыыны ааттыыллар.

Сарсыарда уонна киэhэ этэр буол: «Асбахна (амсайна) аля фитрати-ль-Ислам ва кэлимээти-ль-ихлээс ва диини нэбиййи-нээ Мухаммад ва миллэти эбии-нээ Ибраhима ханиифан мус-лиман ва маа ана мин аль-мушрикин».

(Бу сарсыарданы (киэhэни) биhиги бас бэриммит айылгыла-ах, истиҥ-иhирэх тыллардаах, пророкпут Мухаммад итэҕэлигэр, Аҕа баhылыкпыт – Аллаахха бэриниилээх, Киниэхэ бас бэрим-мит Ибраhим ууhугар көрүстүбүт).

Ыалдьа сылдьар ини-биигэр бара сырыттаххына ааттаhар буол: «Би-сми-Ллээh. Аллаhумма, азhиби-ль-баъса Рабба-н-наас. Аллааhумма-шфи ва Анта Аш-Шаафи, ля шифа'а илля шифаукя шифа'ан ля йуҕадиру сакаман».

(Аллаах аатынан. Оо, Аллаах, дьон-сэргэ Тойоно, дьаҥтан босхо-лоо. Оо, Аллаах, үтүөрт кинини, тоҕо диэтэххэ, Эн эрэ – Үтүөрдээччи буолаҕын, Эн үтүөрдүбэтэххинэ, ким да ыарыыны хаалбаттыы үтүөрдүүннэн үтүөрдүө суоҕа).

Киhи өллөҕүнэ намаас бириэмэтигэр Аллаахтан ааттас: (кы-быыга дьахтар удьуора суруллар): «Аллааhумма-ҕфир лэ-hу (лэ-hээ), ва-рхам-hу (hээ), ва 'аафи-hи (hээ), ва-ъфу 'ан-hу (hээ), ва акрим нузулэ-hу (hээ), ва вассиъ мудхаля-hу (хээ), ва-ҕсиль-hу (hээ) би-ль-мээ'и, ва-с-сэльджи ва-ль-барад, ва наккы-hи (hээ) минэ-ль-хатаайаа кэмээ наккайта-с-сауба-ль-абйада мина-д-данаси, ва абдиль-hу (hээ) дааран хайран мин даари-hи (hээ), ва эhлэн хайран мин эhли-hи (hээ), ва зауджан хайран мин зауджи-hи (hээ), ва адхиль-hу (hэ)-ль-джанната ва а'из-hу(hээ) мин 'азааби-ль-кабри ва 'азааби-н-наар!».

(Оо, Аллаах, бырастыы гын кинини, аhын кинини, өрүhүй кинини, маанылаа кинини, күндүлээ кинини, уонна кии-рэр сирин кэҥэтэн биэр, уонна сууй кинини уунан, хаарынан уонна тобураҕынан, маҕан таҥаhы киртэн ыраастыырыҥ кур-дук аньыытын-харатын ыраастаа, уонна дьиэтинээҕэр үчүгэй дьиэтэ биэр, дьонунааҕар үчүгэй дьонно биэр, кэргэнинээҕэр үчүгэй кэргэннэ биэр, киллэр кинини ыраайга, харыстаа кини-ни иинҥэ эрэйдэнииттэн уонна уокка сордонууттан!).

Дьиэҕиттэн тахсан иһэн Аллааҕы ахтан аас: «Би-сми-Ллээһ, таваккяльту аля-Ллааһ, лээ хаулэ ва лээ къуввата иллээ би-Ллээһ».

(Аллаах аатынан, Аллааххa дьылҕабын туттардым, Аллаах эрэ кыахтаах уонна күүстээх).

Мечеккэ киирэн иһэн Аллаахтан ааттас: «Би-сми-Ллээһ, вас-саляту вас-саляму аля расуули-Ллээһ, Аллаһумма-ҕфир-лии зунууби ва-фтах-лии абвaаба рахмати-кя».

(Аллаах туһугар [киирэн эрэбин], алгыстаах тыллары уонна эйэни Аллах илдьитигэр, Оо, Аллаах, аньыыбын-харабын быра-стыы гын, уонна аламаҕай ааннаргын миэхэ арый).

Мечеттэн тахсан иһэн эппит тылларгын хатылаа. Ол гынан баран, **«рахмати-кя»** диэн тылы **«фадли-кэ»** [дьоһун-мааны] диэн тылынан солбуй *[ва-фтах ли абваба фадликя].*

Дьиэҕэр киирэн иһэн Аллааххa махтанан этэр буол: «Аль-хамду ли-Ллээһи-ллези атъамана ва сакана ва авана, фа кэм миммэн лээ кэфийя лэһу ва лээ му'вийя».

(Уруй-айхал Аллааххa, Кини биһиэхэ ас-үөл, уу-утах уонна дьиэ-уот биэрбитэ, оттон төһөлөөх кыаммат, дьиэтэ-уота суох дьон баара буолуой...).

Түгэниттэн көрөн алларaa бэриллэр тылларынан Аллааҕы өйдөөн-санаан ылар буол:

«Субхаана-Ллааһ!» (Аллаах аатырыахтын (эбэтэр: эҥкилэ суох!));

«Аль-хамду ли-Ллээһ!» (Уруй-айхал Аллааххa!);

«Лээ илээһэ иллэ-Ллааһ» (Аллаахтан ураты таҥара суох);

«Аллааһу Акбар» (Аллаах Улуу);

«Лээ хаулэ ва лээ куввата иллээ би-Ллээһ» (Аллаахтан ураты кимиэхэ да кыах да суох, күүс да суох).

Итиэннэ түмүкпүтүгэр,

Дойдулар Тойоннорун – Аллааҕы уруйдаан-айхаллаан хаалыах-ха.

Туһаныллыбыт литература:

1. Коран /Смысловой перевод Э. Кулиева./ - Москва: Умма, 2011.
2. Твой путь к Исламу (Кейфа тадхулю фи-ль-ислам). Мухаммад Сулейман Аль-Ашкар. Перевод Э. Кулиева. – Баку. 1999. – 40 с.
3. Намаз – священный долг мусульманина. Г.А. Ичалов. – Махачкала: Ихлас, 2006. – 128 с.
4. Краткий русско-якутский словарь. Т.И. Петрова. – Якутск: Бичик, 2008. – 368 с.

Кинигэ туһунан этиилэргитин, санааларгытын бу аадырыска Sakha.moslem@mail.ru **ыытыҥ.**

Иһинээҕитэ

Билсиҥ: Ислам....................4
Киирии тыл....................5
Итэҕэл аата....................5
Ислам диэн тыл суолтата....................5
Ислам чахчыта....................5
Аан тыл....................7
Ислам: Тоҕо? Кимиэхэ? Хаһан?....................7
1 бас. Ислам тутула....................9
2 бас. Ислам итэҕэлэ. *Аллаахха итэҕэл*....................9
Айыыларга уонна иччилэргэ итэҕэл....................11
Айыылар....................11
Иччилэр....................13
Аллаах Суруйууларыгар итэҕэл....................16
Илдьиттэргэ итэҕэл....................17
Дьүүл Күнүгэр итэҕэл....................19
3 бас. Ислам тыллара....................19
4 бас. Ислам дьыалалара....................20
Намаас....................21

Закят......32
Ураза......34
Хадж......35
5 бас. Итэҕэлгин хайдах сайыннарыаххын сөбүй?......37
6 бас. Итэҕэлгин хайдах харыстыахха сөбүй?......39
7 бас. Дьоҥҥо Исламы тиэрдии......41
8 бас. Бобуулаах......43
9 бас. Аллаах араҥаччылыыр доҕотторо......45
10 бас. Дьиҥнээх мусульманин......47
11 бас. Дьиҥнээх мусульманка......47
12 бас. Зикр уонна дуа......48
Туһаныллыбыт литература......51

Составитель Абд Аль-Карим Хаджи
(Максимов Василий Олегович)
Знакомтесь: Ислам
Издание на якутском языке

Редактор Е.К.Иванова
Дизайн, верстка И.В.Миронов
Отпечатано в типографии ЯГООУИ УПК ТРИ
г.Якутск, ул.Чкалова,28, тел 36-43-98, 36-23-27
Печать офсетная. Тираж 500 экз.